

FRIHET UNDER ATTACK

Texter av Mats Wingborg och Anna-Lena Lodenius

OLOF PALME
INTERNATIONAL
CENTER

TEXTER:

- Del 1: Mats Wingborg
- Del 2: Anna-Lena Lodenius
- Del 3: Mats Wingborg

REDAKTÖRER: Dan Wergelius, Anna Wickman

ILLUSTRATION FRAMSIDA: Masha Trotzky

FORM: Erica Fahlström

Producerad 2022

Olof Palmes Internationella Center 2022

Box 836 / Sveavägen 68, 101 36 Stockholm

Telefon: 08-677 57 70

E-post: info@palmecenter.se

www.palmecenter.se

Innehåll:

DEL 1: Sverigedemokraterna och Putin - s.4

Orsaker till extrem position - s.5

Exempel på Putinvänligt agerande - s.6

Nutida oklarhet i synen på Putin - s.9

Röster om SD:s syn på Putin - s.11

Politiska slutsatser - s.13

DEL 2: Putin och de europeiska högerpopulisterna - s.14

Introduktion - s.15

Vilka slags partier handlar det om? - s.16

Rysslands europeiska stödtrupper - s.17

Mötena som konsoliderat Putin-kretsen - s.19

Varför vill Putin ha stöd av högerpopulisterna? - s.22

Ett propagandakrig - s.24

Några länder - s.26

Frankrike - s.26

Italien - s.28

Nederländerna - s.29

Serbien - s.31

Slovenien - s.32

Tjeckien - s.33

Tyskland - s.36

Ungern - s.37

Österrike - s.38

Slutsatser - s.39

Del 3: Från högerradikalism och nationalism till auktoritär politik - s.41

Introduktion - s.42

Polen - förhoppningar som krossats - s.43

Ungern - alltmer auktoritärt styre - s.44

Serbien - trakasserier av oberoende medier - s.45

Och i Sverige har vi SD ... - s.46

Högerradikala tendenser på kommunal nivå - s.46

Tydliga paralleller - s.47

Flera SD-företrädare ser Ungern som en förebild - s.48

Sammanfattande analys - s.49

Del 1

Sverigedemokraterna och Putin

Författare: Mats Wingborg

OLOF PALME
INTERNATIONAL
CENTER

Orsaker till extrem position

Fram till nyligen var SD riksdagens mest Putinvänliga parti. Det handlade om två saker. För det första fanns länge en strömning inom partiet som var uttryckligt Putinvänligt. Företrädare för denna strömning tog ofta intryck av högerradikala partier i Europa som beundrade Putin och det ryska styret, däribland Nationell Samling i Frankrike. För det andra ledde SD:s kritik av det ”vänster-liberala etablissemanget” till att många inom partiet uppfattade demokratiskt sinnade politiker i västvärlden som lika goda kålsupare som Putin, i stället blev de lika goda kålsupare. Denna inställning fanns kvar inom SD ända fram till den 24 februari 2022 då Ryssland invaderade Ukraina.

Exempel på Putinvänligt agerande

Det finns många exempel på att företrädare inom SD som tidigare varit en del av europeisk högerradikal rörelse som försvarat och ibland även beundrat det auktoritära ryska styret under Putin:

- Den dåvarande SD-riksdagsledamoten och distriktsordföranden i SD-Uppland, Pavel Gamov, åkte 2017 på en bjudresa till Moskva för att övervaka ett regionalval. Flygbiljetter och hotell betalades enligt Aftonbladet av en okänd, icke-statlig organisation med säte i Polen. Pavel Gamovs resa ledde till hård kritik. Däribland anklagades han av Kent Härstedt (S) för att gå ”Putin-regimens ärende”.^[1]
- SD:s tidigare ordförande i Nacka skrev flera hyllningar till Putin på Facebook. Expo avslöjade 2017 att SD-ordföranden bland annat skrivit: ”Putin, kom hit och avsätt vår landsförrädare till statsminister.”^[2]

Den tidigare SD-ordföranden i Nacka berömde vidare demokratin i Ryssland eftersom Putin har ”en folklig majoritet bakom sig” och konstaterade också att det ”ligger i Putins intresse att SD får inflytande, särskilt i försvarspolitik”.^[3]

- SD fördömde den ryska annekteringen av Krim 2014, men i september samma år röstade SD:s företrädare i EU-parlamentet nej till ett samarbetsavtal med Ukraina. EU-parlamentet antog emellertid avtalet med stor majoritet, trots motståndet från högerradikala partier.^[3]
- SD:s företrädare har tidigare ofta intagit en Rysslandsvänlig linje i EU-parlamentet. Detta erkändes delvis av SD:s Mattias Karlsson som 2015 beskrev partiets agerande i parlamentet som ”problematiskt”.^[4] Karlsson skyller på att SD:s företrädare i EU-parlamentet haft små resurser och därför haft svårt att

[1] Habul, Kenan, SD-topp kritiserar för bjudresa till Ryssland, Aftonbladet, 14/9, 2017.

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/samhalle/a/RLAIO/sd-topp-kritiserar-for-bjudresa-till-ryssland>

[2] Poohl, Daniel & Leman, Jonathan, Lokal SD-topp vädjar: ”Putin, kom hit och avsätt vår landsförrädare till statsminister”, Expo, 28/3, 2017. <https://expo.se/2017/03/lokal-sd-topp-vadjar-putin-kom-hit-och-avsatt-var-landsförrädare-till-statsminister>

[3] Larsmo, Ola, SD och andra högerpopulister har inte längre tillgång till en rysk ekokammare, DN, 16/3, 2022. <https://www.dn.se/kultur/ola-larsmo-sd-och-andra-hogerpopulister-har-inte-langre-tillgang-till-en-rysk-ekokammare/>

[4] Ekström, Johanna & Byström, Max, SD medger ”problematiskt” hållning till Ryssland, SvD, 22/1, 2015. <https://www.svd.se/sd-medger-problematisht-hallning-till-ryssland>

ta ställning till alla ärenden på egen hand. Det har lett till att partiet i många frågor istället blivit tvungna att "följa Ukip", det vill säga det brittiska högerradikala partiet. Samma år följde SvD:s ledarsida upp hur SD röstade och kallade partiet för "Putins nyttiga idioter".[5] Året därpå, 2016, skriver Expressen om en intern SD-rapport som konstaterar att SD varit oförmöget att staka ut en egen linje i EU-parlamentet och därför istället systematiskt röstat som Ukip, ett av parlamentets mest proryska partier.[6]

- SD-riksdagsledamöterna Martin Kinnunen och Markus Wiechel uppträdde för den ryska statsägda nyhetskanalen Sputnik 2017 i samband med ett möte med den Putinallierade syriska regimen. Inslaget var, som Expo konstaterar, en del av propagandan mot västliga sanktioner.[7] De två SD-företrädarna försvarade sig med att de trots avrådan genomfört resan för att "skapa sig en bild av situationen" i landet.[8]

- Den tidigare SD-toppen Erik Almqvist var valobservatör i det konstitutionella valet på Krim 2020 efter den ryska ockupationen. I Sydsvenskan kallades Almqvist för "Putins gästabud".[9]

- Inför valet 2018 var Stefan Borg SD:s toppnamn i Hörby i Skåne. SD:s starke företrädare i Hörby i Skåne. Efter valet var tanken att han skulle bli partiets förste kommunstyrelseordförande i landet. Men strax efter valet meddelade Borg att han inte längre kandiderade till posten. Orsaken var att några av hans tidigare uttalanden fått uppmärksamhet. Ett av dessa gjorde han på Facebook när kommunen hissade en prideflagga under prideveckan 2017: "Allt för alla, inga gränser här, i Hörby ska alla inkluderas, alla ska känna stolthet, nekrofiler, pedofiler, koprofager, tidelagare – you name it!"[10] Ett annat uttalande han hade gjort på Facebook handlade om invandringen: "Våra barn blir av allt att döma den sista generationen som får leva i ett

[5] Gudmundson, Per, Är SD Putins nyttiga idioter?, SvD, 20/1, 2015. <https://www.svd.se/ar-sd-putins-nyttiga-idioter>

[6] Poohl, Daniel, Ikonen som delar svensk extremhöger, Expo, 15/2018. <https://expo.se/ikonen-som-delar-svensk-extremhöger>

[7] Vergara, Daniel, Nationalismen tvingar in SD i det ryska hörnet, Expo, 23/2, 2022. <https://expo.se/2022/02/nationalismen-tvingar-sd-i-det-ryska-hornet>

[8] Ibid.

[9] Kniivilä, Kalle, Putins gästabud i pestens tid, Sydsvenskan, 3/7, 2020. <https://www.sydsvenskan.se/2020-07-03/putins-gastabud-i-pestens-tid>

[10] SVT, SD-toppen Stefan Borg hoppar av, osignerad, 2018-10-22.

<https://www.SVT.se/nyheter/lokalt/skane/stefan-borg-sd-avgar>

[11] Ibid.

land med en svensk majoritet.”[11]
Därutöver avslöjade tidningen Expo att han varit med i en prorysk grupp på Facebook som beskrivit Ryssland som ”stabiliserande och fredsskapande makt”. [12] Skandalerna ledde till att Borg avgick.

- Pseudonymen Egor Putilov skickade ut fejkade debattartiklar under sin tid som tjänstemän vid SD:s riksdagskansli. Senare började han arbeta som journalist men nekades 2018 ackreditering till riksdagen eftersom Säpo ansåg honom vara en ”säkerhetsrisk” på grund av misstänkta kontakter med rysk underrättelsetjänst. [13] Mycket har förblivit oklart kring ”affären Putilov”, det har inte lagts fram några bevis för att Putilov hade en utrikespolitisk agenda som styrdes av främmande makt. För SD har dock affären förblivit besvärande.

- Omkring 550 företrädare för högerextrema partier i Europa deltog på konferensen ”Development of Parlamentarism” i Moskva i juni 2018.

Bland deltagarna fanns den tidigare SDU-ordföranden Gustav Kasselstrand och den tidigare partiledaren för SD Mikael Jansson. Båda hade vid denna tidpunkt lämnat SD och anslutit sig till Alternativ för Sverige. Deras deltagande ger ändå en bild av vilka åsikter som nyligen funnits inom SD. Inledningstalare vid konferensen var Rysslands utrikesminister Sergej Lavrov. [14]

[11] Ibid.

[12] Vergara, Daniel, Borg (SD) var medlem i prorysk propagandagrupp, Expo, 2018-10-11.

<https://expo.se/2018/10/borg-sd-var-medlem-i-prorysk-propagandagrupp>

[13] Eriksson, Carl-Fredrik, Egor Putilov nekas pressackreditering till riksdagen, Expressen, 14/6, 2018. <https://www.expressen.se/nyheter/egor-putilov-nekas-pressackreditering-till-riksdagen/> samt Häyrynen, Lotta Ilona, Moderaterna måste välja – Åkesson eller Biden. Sverigedemokraternas närhet till Putins Ryssland är väldokumenterad, Nya Mitten, 1/3, 2022. <https://nyamitten.se/2022/03/01/moderaterna-maste-valja-akesson-eller-biden/>

[14] Svensson, Niklas, SD-avhoppare på resa till Moskva för att möta andra nationalisterna, Expressen, 4/6, 2018. <https://www.expressen.se/nyheter/sd-avhoppare-pa-resa-till-moskva-for-att-mota-andra-nationalister/>

Nutida oklarhet i synen på Putin

De ovan beskrivna händelserna ligger några år tillbaka i tiden. Under senare år har ledningen inom SD agerat hårdare mot Putinvänliga företrädare inom partiet. Flera har uteslutits eller själva lämnat SD, däribland den ovan refererade tidigare SD-ordföranden i Nacka. Andra har blivit politiskt petade, däribland de tidigare representanterna i EU-parlamentet. Men det har knappast blivit helt rent. Visserligen har de mer extrema formerna av beundran för Putin trängts tillbaka, men uppfattningen att de vänster-liberala idealen är lika illa som Putins auktoritära åsikter har levt vidare ända till den ryska invasionen av Ukraina. Denna hållningslöshet har tagit sig flera uttryck:

- Under hösten 2021 uppträder Roger Richtoff, riksdagsledamot för SD, medlem i försvarsutskottet och vid den tiden försvarspolitisk talesperson för partiet, i det ryska propagandaorganet[15] Russia Today (RT). Inte bara han utan flera ledande personer från SD har vid flera

tillfällen låtit sig intervjuas av RT. Däribland SD:s partisekreterare Richard Jomshof och partiledaren Jimmie Åkesson.

- Roger Richtoff har dessutom varit en återkommande gäst hos olika högerradikala webb-tv-kanaler, däribland Perspektiv TV som varit en kanal för att föra vidare den ryska statens propaganda. Den drivande personen på Perspektiv TV, Jesper Johansson, har tidigare arbetat med den högerextrema tidningen Nya tider.[16]

- Det är inte bara SD-företrädare som låtit sig intervjuas i kanaler i ryska propagandakanaler. Även det omvända har skett, det vill säga att den ryska progandan använt material från SD. Inför valet 2018 släppte SD filmen ”Ett folk, ett parti”, där det påstås att den svenska socialdemokratin har rasistiska rötter. Den ryska statskontrollerade TV-kanalen Sputnik använde SD-filmen för att göra ett reportage om Sverige. [17]

[15] Fleischer, Rasmus, Om ryska propagandamedier, EU:s strävan att blockera dessa och Östeuropas oklara plats på blockeringskartan, Copyriot, 13/3, 2022. <https://copyriot.se/2022/03/13/om-ryska-propagandamedier-eus-stravan-att-blockera-dessa-och-osteuropas-oklara-plats-pa-blockeringskartan/>

[16] Vergara, Daniel, SD avhandlar försvarspolitik på högerextrem sajt, Expo, 15/2, 2022. <https://expo.se/2022/02/sd-forsvarspolitik-pa-hogerextrem-sajt>

[17] Larsmo, Ola, SD och andra högerpopulister har inte längre tillgång till en rysk ekokammare, DN, 16/3, 2022. <https://www.dn.se/kultur/ola-larsmo-sd-och-andra-hogerpopulister-har-inte-langre-tillgang-till-en-rysk-ekokammare/>

Fram till nutid har denna växelverkan pågått. Både SD och den ryska propagandan har haft ett gemensamt syfte: Att framställa det ”vänster-liberala” Sverige som ett land i förfall.

- Måndagen den 14 februari röstade EU-parlamentet ja till ett akut finansiellt stöd till Ukraina i syfte att stärka landets motståndskraft. Vid tidpunkten fanns stora ryska militära trupper samlade nära Ukrainas norra gräns. Förslaget om stöd till Ukraina fick stor uppbackning i parlamentet, men SD:s tre ledamöter röstade nej. SD-parlamentarikern Charlie Weimers med motiveringen att det finns alltför omfattande korruption i Ukraina. Tio dagar senare inledde Putin invasionen av Ukraina. I efterhand har SD:s partiledning backat och förklarat att de röstade fel i EU-parlamentet.[18]

- Onsdagen den 16 februari 2022 tvekade Jimmie Åkesson inför att välja mellan Putin och Biden i SVT:s program 30-minuter.[19] Åkesson menade att det var omöjligt att göra ett sådan ställningstagande utan att

sätta in det i en kontext.[20] Åtta dagar senare inledde Putin invasionen av Ukraina. Därigenom fick Åkesson en tydlig kontext som han tidigare tyckte att han saknade.

- Den ovan nämnde Roger Richthoff, riksdagsledamot för SD och medlem i försvarsutskottet, delar den 20 mars ett videoklipp på Facebook. Videon innehåller rysk desinformation och påståenden om att Ryssland ”befriar det ukrainska folket efter åtta år av folkmord och etnisk rensning”. Agerandet resulterar i ett Roger Richthoff blir petad från SD:s riksdagslista och att ett uteslutningsärende inleds. Det leder till att han självmant lämnar SD och blir politisk vilde.[21]

[18] Lundgren, Peter, EU röstar ja till akut stöd till Ukraina – SD backar inte förslaget, Aftonbladet, 15/2, 2022. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/66vn08/europaparlamentet-alla-utom-sd-rostade-for-ukraina-stod>

[19] SVT, 30-minuter, Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson intervjuas av Anders Holmberg, 16/2, 2022. <https://www.svtplay.se/video/34251150/30-minuter/30-minuter-sasong-3-jimmie-akesson-sd>

[20] Ibid.

[21] SD-politiker kritiserar efter Rysslandshyllning, TT, publicerat i bland annat DN, 29/3, 2022. <https://www.dn.se/sverige/sd-politiker-petas-efter-rysslandshyllning/> & Tanaka, Sofia, SD-ledamot lämnar partiet – blir politisk vilde, DN, 30/3, 2022. <https://www.dn.se/sverige/richthoff-sd-tvingas-lamna-forsvarsutskottet/>

Röster om SD:s syn på Putin

Daniel Poohl, VD och ansvarig utgivare för tidskriften Expo:

”I Europa har flera högerradikala partier uttryckligt stöttat Putin. Inom SD har den opinion funnits med som en underström, främst på lägre nivåer inom partiet. Sedan uppfattar SD de liberala idéerna som en ideologisk motpol till den egna världsbilden. Det har bland annat lett till att Åkesson inte kunnat välja mellan Putin och Biden, men i det sammanhanget har det mer handlat om ett starkt motstånd mot Biden än om ett förtroende för Putin. Även i EU-parlamentet har vi sett hur SD hamnat på samma sida som Putinvänliga krafter. SD vill försvaga EU och det vill också den ryska makten.”

Tobias Hübinette, forskare, författare och expert på högerradikala partier:

”SD var länge ett Putinvänligt parti. Nu har detta blivit en akilleshäla för partiet inför den stundande valrörelsen. Inte minst kan frågan skada relationen till Moderaterna.”

Anna-Lena Lodenius, författare och expert på högerradikala partier:

”De högerradikala partier i Europa som uppfattat Ryssland som ett ideal har en lång förhistoria. En central tankegång har varit att västvärlden utvecklat sig i liberal riktning och blivit allt mer förtappat. Alternativet har varit ett Euroasien där Ryssland varit den starka aktören. Framför allt har Ryssland och Putin uppfattats som en motvikt. Sedan tror jag att de läst in saker i Putins retorik som inte stämmer. Putin är en opålitlig maktpolitiker som kan samarbeta med vem som helst bara det gynnar honom. Den agenda som många högerradikala i Europa läst in har i själva verket inte varit så tydlig.”

**Anna Sundström, generalsekreterare
för Palmecentret:**

"Palmecentret har stött den politiska oppositionen i Belarus. Men många av de personer vi haft kontakt med har tvingats att fly landet. Genom repression har kraven på demokrati och mänskliga rättigheter slagits ner. President Lukasjenko har använt våld för att säkra makten. Samtidigt har Belarus underordnat sig det auktoritära ryska styret. I Ukraina har våldet varit ännu mer brutalt. Rysk militär har angripit landet. I Putins ögon uppfattas ett självständigt civilt samhälle och frihet för media som ett hot mot den egna makten. Nu stödjer Palmecentret civila organisationer

och oberoende grupper i Ukraina som fortsätter att verka i landet trots den ryska attacken. Palmecentret har också under flera år drivit kampanjen 'Frihet i fara'. Syftet är att försvara demokratin och ta strid mot den auktoritära utveckling som sker i många länder. Ur detta perspektiv är det också avgörande att avslöja och kritisera krafter som fungerar som megafon för totalitära tendenser. Det handlar bland annat om att granska och kritisera SD:s utrikespolitik."

Politiska slutsatser

Idag gör SD sitt yttersta för att städa bort alla tecken på de tidigare Putinvänliga strömningar som funnits inom partiet. Under en lång period tillät partiledningen öppet Putinvänliga tongångar inom partiet. Även därefter har SD jämställt Putins auktoritära politik med det vänster-liberala etablissemangen – det ena har inte varit bättre än det andra. Det har lett till att SD i konkret politik ofta hamnat på samma sida som Putinvänliga krafter, exempelvis i Europaparlamentet.

SD:s hållning ger en föraning om vad det skulle innebära om SD fick ett ökat inflytande efter valet den 11 september 2022. SD är ett högerradikalt och auktoritärt parti. I flera av de kommuner där SD idag styr tillsammans med Moderater (och där KD och olika lokala partier också ofta finns med i koalitionen) försöker partiet ta kontroll över innehållet i kultur, folkbildning och offentlig förvaltning. I Hörby i Skåne, där SD styr tillsammans med Moderaterna, har hälften av de kommunala cheferna sagt upp sig därför att de ansett det omöjligt att bedriva en seriös förvaltning när klåfingriga SD-politiker lägger sig i vad som måste göras.

SD:s vacklande i utrikespolitiken och SD:s politik på hemmaplan hänger samman. Den auktoritära politiken går som en röd tråd både i utrikes- och inrikesfrågor. Efter valet den 11 september 2022 kan Sverige för första gången ha ett högerradikalt parti som fått ett rejält inflytande. Det är ett hot att ta på allvar.

Del 2

Putin och de europeiska högerpopulisterna

Författare: Anna-Lena Lodenius

OLOF PALME
INTERNATIONAL
CENTER

Introduktion

Italienska Legas ledare Matteo Salvini syntes ofta iförd en T-shirt med en bild av Vladimir Putin i uniform, bland annat vid ett besök på Röda Torget i Moskva. Marine Le Pen, tidigare ledare för franska Nationell Samling, fick låna miljontals euro av ryska banker och reste gärna till Moskva för att skaka hand med Putin. De hör båda till den lösa gruppen radikala högerpopulistiska partierna i Europa som öppet stött den ryska regimen, och som även dragit ekonomiska fördelar av samarbetet.

Många partier som är skeptiska till EU har sett Ryssland som ett enande alternativ, en nation som skulle kunna leda en allians av konservativa, patriotiska partier i deras kamp mot uppluckrade normer och modernitet. Men stödet har aldrig varit okontroversiellt. I den här politiska kretsen finns till exempel flera partier från länder där man av historiska skäl haft en skeptisk inställning till Ryssland, som Finland, Polen och de baltiska länderna. Ovanpå detta befinner vi oss nu i en totalt ny situation efter det ryska anfallskriget på Ukraina.

Den här redogörelsen är ett försök att ringa in vilka i den här kretsen av partier som stått för det viktigaste stödet till Putin och vilken inställning som de verkar ha idag. Texten levereras med en brasklapp: situationen ändrar sig snabbt och det går inte att förutsäga hur det ser ut i morgon.

Vilka slags partier handlar det om?

Den grupp partier som texten tar upp kallas ibland för radikala högerpopulister, förkortat RHP. Det är en spretig grupp där partierna ofta inte drar jämnt och de kan ha olika bakgrund och inställning i specifika sakfrågor. Men den gemensamma nämnaren är värdekonservatism och en nationalistisk och etnocentrisk inriktning, och ofta finns även ett tydligt avståndstagande från liberalismen, kanske inte främst den ekonomiska och utan snarare de värderingar som man menar är förknippade med ett öppet och modernt samhälle.

Motstånd mot invandring, i synnerhet den från muslimska länder, brukar stå högt på dagordningen liksom en gammaldags syn på familj och jämställdhet (de är ofta skeptiska till aborter). En njugg inställning till sexuella rättigheter för homosexuella och transpersoner är vanligt, liksom en vurm för kyrka och försvar. Med begreppet populism avses att de gärna framställer sig som mot etablissemangen och odlar konspirativa föreställningar om att folket bedras av de gamla makthavarna och en politiskt korrekt elit.[1]

Termen högerextremism används numera framför allt för de partier som drar mer åt nazism eller fascism, som

tyska NPD eller grekiska Gyllene gryning som märk väl i regel står utanför samarbetet med den grupp som rapporten handlar om. Även de högerextremistiska partierna har ofta band till Ryssland som löper parallellt med de som finns till högerpopulistiska partier.

Uppdelningen mellan högerpopulism och högerextremism är inte absolut och enskilda partier kan glida på den politiska skalan. Ett tydligt exempel är Sverigedemokraterna som har en tydlig bakgrund i nazistiska miljöer men som medvetet försökt att förändra partiets framtoning, och delvis lyckats. Ett tydligt tecken är att SD inte ingår i Salvini och Le Pens grupp Identitet och Demokrati (ID) i Europaparlamentet utan har valt att ingå i den konservativa gruppen ECR. Ett parti som gått i motsatt riktning är tyska Alternativ für Deutschland, (AfD) som uppstod så sent som 2013 som ett EU-skeptiskt parti som helst inte alls diskuterade migration, men som idag på många sätt framstår som mer extremt än SD och som valt att ansluta sig till ID.

[1] Det finns stora mängder forskning kring högerpopulistiska partier och försök att definiera gruppen, men nestorn i sammanhanget är den nederländske forskaren Cas Mudde, ett tidigt stort verk i ämnet är Populist Radical Right Parties in Europe som kom 2007.

Rysslands europeiska stödtrupper

De partier som på ett eller annat sätt stött den ryska regimen kan delas in i olika grupper. Det finns några som varit helt öppna med sitt stöd, som italienska Lega (tidigare Lega Nord), franska Nationell Samling (förut Front National) och österrikiska Frihetspartiet (FPÖ). Andra vågar inte öppet argumentera för Putin i sina respektive länder men kan låta annorlunda när de befinner sig i internationella sammanhang. Ett exempel är Geert Wilders och det nederländska Frihetspartiet (PVV) som ingår i samma allians i EU-parlamentet som de tre tidigare nämnda partierna.

En Putinvän som hållit sig lite på sin egen kant är Nigel Farage, tidigare ledare för det EU-skeptiska UK Independence party (UKIP) som tappat mycket av stödet eftersom partiet anses ha fullföljt sin uppgift efter Brexit. Farage har skyllt Rysslands annektering av Krim på Ukraina och EU och står fast vid sin uppfattning att Ukraina inte har i EU och Nato att göra, en åsikt han vidmakthållit även efter Rysslands militära attack i februari 2022.[2]

Högerpopulistiska partier motsätter sig ofta vad de uppfattar som överstatlighet och gränsöverskridande samarbeten vilket kanaliseras i ett motstånd mot EU som institution. Men allt färre partier driver längre aktivt krav på ett utträde för sina respektive länder. Ett skäl är att Brexit som visat att det är komplicerat att

lämna EU utan att det får påtagliga konsekvenser för befolkningen.

Ett annat är att högerpopulistiska partier vuxit både enskilt och i antal och därmed blivit en maktfaktor inom EU. De är visserligen uppsplittrade på flera olika grupper men de kan ändå agera samfällt i frågor som att hålla det muslimska Turkiet borta från EU, ställa krav på den muslimska gruppen (de har försökt få igenom ett förbud för minareter) samt inte minst att minimera pressen på Ryssland genom att motarbeta sanktioner och kritiska utspel mot regimen brott mot mänskliga rättigheter. De tidigare kraven på minskad eller stoppad invandring till EU tycks inte gälla de som flyr efter det ryska angreppet på Ukraina men gäller fortfarande andra flyktingar.

Putins närmaste vän i det forna östblocket är Victor Orbán och ungerska Fidesz medan andra partier i regionen ofta har en kluven inställning till Ryssland. Det handlar handlar både om de är ekonomiskt beroende av sin starke granne och om att de måste ta säkerhetspolitiska hänsyn. Det gäller därför att hitta en balans mellan lojaliteter åt öst och ett närmande till väst. Olika länder och partier lägger tyngdpunkten olika. Även Orbáns vurm för Putin bottnar i en kombination av praktiska realiteter och ideologisk motivation.

[2] Abraham, Ellie: All of the times that Nigel Farage has praised Putin have resurfaced, The New Democracy, 2022-02-25.

Tjeckien och Polen är förmodligen de två länder i östblocket som står längst från Ryssland. Orsaken går att hitta i ländernas historia och erfarenheter av den ryska expansiva politiken både under Sovjettiden och senare. Polska politiker har anklagat Kreml för att ligga bakom flygkraschen i ryska Smolensk 2010 då president Lech Kaczyński omkom, något som aldrig bevisats. Polen är också en nära vän till Ukraina och har varit en ivrig förespråkare för att Ukraina ska få komma med i EU. Polen har stöttat landet med vapen och tagit emot stora mängder flyktingar efter den ryska attacken.

Samtidigt är ju Polen och Ungern två länder som ofta jämförts och som båda styrs av nationalistiska och konservativa partier som ideologiskt står nära varandra, polska Lag och rättvisa och

Fidez. Men dessa har alltså intagit helt olika hållning till Ryssland och Polens premiärminister har kritiserat Victor Orbáns ovilja att ta avstånd från Putin efter angreppet på Ukraina. [3]

Stödet för den ryska regimen går förstås inte alltid via Putin, åtminstone tidigare har det funnits starka oligarker och personer runt presidenten som ofta varit Rysslands länk till de europeiska högerpopulisterna. Men i takt med att landet blivit mer centraliserat tycks den ryske presidentens krets krympt. I vad mån detta har bidragit till allt fler högerpopulistiska partier idag tar avstånd från Putin återstår att se, men sannolikt mindre än att de tycks måna om sitt eget anseende efter den storm av kritik som riktats mot Ryssland efter attacken på Ukraina.

[3] Sundberg, Marit: Länderna som står på Putins svarta lista, Dagens Nyheter, 2022-05-05.

Mötena som konsoliderat Putin-kretsen

Relationen mellan högerpopulistiska partier och enskilda politiker och den ryska regimen har odlats genom regelbundna möten på olika platser. Dessa har skett på olika teman och under olika rubriker, ibland större mer offentliga sammankomster, ibland mer privata. En beskrivning av några av dessa möten kan ge en bild av hur umgänget sett ut och vad det syftat till.

I maj 2014 hölls ett möte av mer privat karaktär i Lichtensteinpalatset i Wien som kretsade kring att rädda Europa från de liberala idéernas förgörande inverkan på mänskligheten och främja kristna, patriotiska värderingar som skulle lyfta kärnfamiljens betydelse. Konferensen var finansierad av en rysk oligark och på plats fanns den dåvarande ledaren i österrikiska FPÖ Heinz-Christian Strache, Marine Le Pens syskonbarn Marion Le Pen, som är en stark profil i hennes parti, samt Marine Le Pens tidigare utrikespolitiska rådgivare, statsvetaren och senare EU-parlamentarikern, Aymeric Chauprade.

Chauprade har undervisat vid en rad institutioner, alltifrån tvivelaktiga pro-ryska tankesmedjor till högt respekterade. År 2009 fick han sparken från sitt arbete vid den franska

försvarshögskolan efter att ha skrivit en bok där han ifrågasatte den officiella versionen av 11-septemberattentaten och presenterade konspirationsteorier om en amerikansk-israelisk komplott med syfte att starta ett krig mot resten av världen. År 2013 höll han ett tal i det ryska parlamentet där han beskrev Ryssland som "världens hopp i kampen mot den nya totalitarismen".[4]

Bland huvudtalarna vid mötet i Wien fanns den ryske geopolitikern och tidigare professorn i sociologi vid Moskvauniversitetet Aleksandr Dugin vars idévärld kan beskrivas som ett sammelsurium av tankegods från både den extrema höger- och vänsterkanten blandat med ortodox religiös filosofi, rasideologi och ockultism varvat med antisemitiska konspirationsteorier. Men det som mer än något annat kommit att förknippas med Dugin är eurasianismen, en riktning som ursprungligen skapades av ryska emigranter i början av 1920-talet som ett alternativ både till bolsjevismen och dekadensen i väst. Tanken är att den ryska civilisationen utgör något helt eget mellan Europa och Asien. Eurasianismen vill främja storheten i det ryska och understödjer idén om ett ryskt imperium.[5]

[4] Futàk-Campbell, Beatrix: Altantisch Perspectief 2020:4, no 1, Special Edition: Putin's Russia, Stichting Atlantische Commissie, sid 30-35. Bamat, Joseph: French far-right courts 9/11 controversy, France24, 2013-11-21. Martino, Peter: Marine Le Pen's Worldview: Oppose America, Embrace Iran, Gatestone Institute, 2014-02-06. Mudde, Cas: The EAF is dead! Long live the MENL! Open Democracy, 2014-10-12.

[5] Sjechovtsov, Anton: Putin's Brain? New Eastern Europe, 2014:4, sid. 72 f.

Wienmötet följdes upp i september 2014 med en större konferens i Kreml på temat att stärka den kristna familjen. Bland de inbjudna fanns vice partiledaren för FPÖ Johann Gudenus och återigen Aymeric Chaurade som skötte mycket av Front Nationals kontakter med Ryssland, och som den här gången höll ett brandtal mot den "homosexuella lobby".[6] I mars 2015 hölls ytterligare ett liknande möte för samma krets i Donetsk, även detta hade mer av en privat karaktär, men bevakades ändå av den ryska regeringens nyhetsbyrå Tass. Diskussionerna handlade den här gången mycket om att öka det europeiska stödet för ett ryskt övertagande av Donetsk. Trots valet av plats och temat för mötet fanns inga inbjudna från Ukraina.

Två år senare noteras ett möte i januari 2017 i tyska Koblenz där inbjudan kom från maken till Frauke Petry, en av grundarna och de tidiga ledarna för AfD, Markus Pretzell. Den här gången rörde det sig om ett mer öppet event med cirka 800 deltagare som bland annat fick höra Frauke Petry hålla ett tal där hon uttryckte sig ovilja mot att europeisk politik dikterades från Bryssel eller Strasbourg. Mötet ägde rum strax efter att Donald Trump hade installerats som president, vilket tillmättes en särskild betydelse, och här stod framför allt enigheten mellan de högerpopulistiska partierna i fokus.

Möten mellan företrädare för högerpopulistiska partier och den ryska regimen och dess närstående bidrar till att stärka det gemensamma perspektivet i politiska frågor och synen på Ryssland. [7] (Vissa av mötena har även besökts av vänsterpartier som tyska Die Linke som också sett Ryssland som en motvikt mot en värld dominerad av USA och västmakterna.) Ibland har samvaron handlat om specifika insatser som vid en folkomröstningen i mars 2014 som skulle slå fast att den ryska invasionen av Krim var laglig. Internationella organ som FN och OSCE hade valt att inte närvara för att inte ge omröstningen legitimitet, men i stället fanns där högt uppsatta politiker från Front National (Chaurade) och FPÖ:s vice partiledare Gudenus som ingick i en grupp med uppdrag att övervaka omröstningen och slå fast allt gått rätt till (vilket det nog inte gjorde, oavsett deras positiva omdömen).

Gruppen av mer naziorienterade eller nyfascistiska högerextremistiska partier är inte heller eniga i sin syn på Ryssland, men de mer Putinvänliga håller också gemensamma möten och konferenser. Även här betonas banden mellan Ryssland och "vännerna" i Europa och propageras mot EU och den makt som utgår från Bryssel. Rysslands konservativa forum (IRCF) är ett exempel på en organisation som startade 2015 och vars möten samlat företrädare för British Nation Party (BNP), grekiska

[6] Futàk-Campbell, Beatrix: Altantisch Perspectief 2020:4, no 1, Special Edition: Putin's Russia, Stichting Atlantische Commissie, sid 30-35.

[7] Futàk-Campbell, Beatrix: Altantisch Perspectief 2020:4, no 1, Special Edition: Putin's Russia, Stichting Atlantische Commissie, sid 30-35.

Gyllene Gryning, tyska NPD och andra partier som befinner sig mer på den politiska marginalen.

Även de här konferenserna arrangeras ibland av högt uppsatta dignitärer i rysk politik, som när den ryska Duman samlade 550 deltagare från 96 länder i Moskva i juni 2018. Bakom konferensen den gången stod bland andra den ryska politikern Leonid Slutskiy, en av de första som fick sina tillgångar frysta av USA i samband med Rysslands annektering av Krim och som fördes upp

på EU:s sanktionslista. På plats fanns bland andra SD:s tidigare partiledare riksdagsledamoten Mikael Jansson som satt i försvarsutskottet och den tidigare ordföranden i SD:s tidigare ungdomsförbund SDU Gustav Kasselstrand. Både hade lämnat SD och anslutit sig till Kasselstrands nya parti Alternativ för Sverige (AfS). Stödet för Putins Ryssland var en av de omständigheter SD pekade på när Kasselstrand uteslöts 2015 (Jansson avancerade senare till vice partiledare i AfS).[8]

[8] Ewvald, Hugo och Tenitskaja, Alexandra Carlsson: Ledamot i försvarsutskottet på konferens i Ryssland, Dagens Nyheter, 2018-06-04. Rosén, Emelie: AFS möter Putinvänner i Ryssland, Sveriges Radio, 2018-06-04.

Varför vill Putin ha stöd av högerpopulisterna?

Från Putins sida har intresset för Europas högerpopulister nog snarast handlat om maktanspråk, det har legat i hans intresse att försvaga EU och därför har han stöttat EU-skeptiska partier. Ryssland har tackat för stödet genom att erbjuda till exempel fördelaktiga lån. Österrikiska FPÖ och italienska Lega har slutit samarbetsavtal med partiet Enade Ryssland som leds av premiärminister Dmitrij Medvedev. [9]

Bakom Rysslands agerande finns en geopolitisk strävan, i linje med det som Aleksandr Dugin predikat om. Både Dugin och Putin har beskrivit Sovjetunionens sammanbrott som förra århundradets största geopolitiska katastrof. Den Eurasiska Ekonomiska Unionen (EAEU eller EEU) är ett försök att skapa allians av tidigare Sovjetstater som kan ses som ett alternativ till EU, men många av de tilltänkta länderna har tvekat att ansluta sig. Medlemsstaterna i Eurasiska unionen är förutom Ryssland Armenien, Vitryssland, Kazachstan, och Kirgizistan och Kina har tecknat ett samarbetsavtal. Unionen har marginell ekonomisk betydelse för Ryssland, motivet tycks mest vara politiskt. Dessutom har Rysslands krympande ekonomi påverkat medlemsländerna, och

många löften om fördelar med medlemskapet har inte realiserats.[10]

Ett land som inte ingår är Ukraina som är särskilt viktigt för Ryssland i kraft av sin ekonomi och storlek. Det har sagts att Ukraina också är ett av världens förmodligen EU-vänligaste land. Men i Kreml anser man att Ukrainas närmade till väst till varje pris måste förhindras. Förutom Ukraina har även Georgien och Moldavien associationsavtal med EU.

Det finns nu en rädsla bland länderna i den Eurasiska unionen för att de ska drabbas sekundärt av sanktionerna mot Ryssland. Kazachstans president har tagit avstånd från krigsinsatsen i Ukraina och förklarat sin ovilja att bli ett redskap i konflikten. I intervjuer med en hög representant för regimen kallas de militära insatserna för ett krig och inte några av de omskrivningar som används i rysk propaganda. Det uttrycks en stark önskan om att närma sig EU, både länderna i EU och själva unionen. I en analys från brittiska Chatham House görs gällande att konflikten minskar värdet av medlemskapet i unionen och ökar kostnaderna och frågan väcks om kriget ska dra med sig den Eurasiska unionen i raset. [11]

[9] Resonemangen i detta avsnitt bygger till största delen på en bok: Lodenius, Anna-Lena: Vi säger vad du tänker – högerpopulismen i Europa, Atlas, 2015.

[10] Wolczuk, Kataryna och Dragneva, Rilka: Putin's Eurasian dream may soon become a nightmare, Chatham House, 2022-05-03.

[11] Augustsson, Tomas: Rysk östpolitik får tyskt kritik, SvD, 2014-12-08

Från Rysslands utgångspunkt finns en fara i att länderna runt Ryssland utvecklas i en mer demokratisk riktning, och i synnerhet om det leder till att de får en gynnsam ekonomisk utveckling som visar på ofullkomligheten i det auktoritära Ryssland. Därför måste sådana försök stävjas och länderna skrämmas till att hålla sig kvar i den

östliga gemenskapen. Samtidigt gör hotet från Ryssland att fler vill ansluta sig till Nato. Fjorton länder har anslutit sig till försvarsalliansen efter 1989 och samtliga hör till det forna östblocket. Ukraina hör till den minoritet som inte gjort det, men 2020 beviljades landet något som kallas "förstärkt partnerskap".[12]

[12] Stenberg, Ewa med fler: Guide: Sverige och Nato – det innebär ett medlemskap, Dagens Nyheter, 2022-05-06. Gotev, Georgi: Kazakh official: We will not risk being placed in the same basket as Russia, Euractiv.com, 2022-03-29

Ett propagandakrig

I högerpopulisternas stöd till Putin har ingått att ge spridning åt den bild av ryskt agerande i världen som regimen vill nå ut med. Den ryska staten har pumpat in stora pengar i nya satsningar på medier, inte minst TV, som har en in princip global räckvidd. Avsikten, framhålls det helt öppet, är att bryta den anglosaxiska dominansen i nyhetsmedierna och föra ut ett ryskt perspektiv. I en tidigare rapport från Palmecentret berättas om hur Sverigedemokraterna låtit sig intervjuas av regimen kanaler vid ett flertal tillfällen.

RT (tidigare Russia Today) är ett TV-nätverk som vänder sig till en internationell publik och som sänder bland annat nyheter, intervjuprogram och dokumentärer på flera språk som når miljontals tittare i över hundra länder. I november 2014 lanserades varumärket Sputnik, en nyhetsbyrå som är tänkt att konkurrera med bland annat BBC. Sputnik och flera andra nyhetstjänster ägs av Rossija Segodnja, ett holdingbolag vars generaldirektör Dmitry Kiseljov har beskrivits som något av Putins propagandaminister som i sin roll som programledare i TV gjort sig känd för bisarra och homofobiska uttalanden. [13]

Långt innan attacken på Ukraina började de pro-ryska medierna att sprida bilden av att landet styrs av nazister. Den ryska regimen oro för att högerextremister tar över i Ukraina framstår som märklig med tanke på att det just är partier av olika schatteringar på den extrema högerkanten som generellt är Rysslands bästa vänner i Europa. Dessutom är stödet för partier som i en vidare mening kan anses stå för någon slags högerextremism lågt i Ukraina, runt två procent i senaste valet.

Det såg annorlunda ut för ett tiotal år sedan då det ultranationalistiska partiet Svoboda (som hade inslag av rasism och antidemokratiska ställningstaganden, och vars partiledare hamnade på femte plats på Simon Wiesenthalcentret lista över världens värsta antisemitimer) samarbetade med Julia Tymosjenko och hennes liberalkonservativa och populistiska Fäderneslandsförbundet. Svoboda fick strax under elva procent av rösterna i valet 2012 vilket räckte till 37 ledamöter och en position som det näst största partiet i regeringen.[14] Men Svoboda förlorade alla sina mandat i parlamentet utom sex vid ett extraval 2014 och resten av mandaten försvann i valet 2019.

[13] Fredriksson, Stig: Putin trappar upp informationskriget, Dagens Nyheter, 2014-10-10. Svensson, Tommy: Putin sträcker ut handen till SD, Dagens Arena, 2014-12-13 – Se även Fredriksson, Stig i SvD 2014-12-19. Sputnik News: New Brand Sputnik to wiew alternative wiewpoint, 2014-11-10. Laurén, Anna-Lena: Putin försöker som vanligt att vända på steken, SvD, 2014-12-05

[14] Vergara, Daniel: Svoboda-ideolog kallar Förintelsen en guldålder, Expo, 2012-11-06. Simon Wiesenthal Center: 2012 Top Ten Anti-Semitic/Anti-Israel Slurs", 2015-01-12. EskilstunaKuriren: Ukraina har rest sig – än en gång, 2013-12-03. Martin Aagård: Sida vid sida med fascisterna, 2014-12-04.

Svoboda fanns för övrigt med när Rysslands stora vän och tillskyndare Jean-Marie Le Pen bildade alliansen Euronat 2005 (även Sverigedemokraterna ingick till en början men drog sig senare ur). Svoboda fanns dessutom med i paraplyorganisationen "Alliansen för europeiska nationella rörelser" som kan ses som en slags fortsättning på Euronat. Men Svoboda lämnade organisationen 2014 i protest mot att en majoritet av medlemspartierna stött Rysslands annektering av Krim.[15]

Högra sektorn är en allians av flera högerextremistiska organisationer som syntes i samband med våldsamheter kring demonstrationerna i Kiev 2013–2014, men den fick bara ett enda mandat i valet 2014 som den förlorade i valet 2019.[16] Avslutningsvis bör den ständigt kritiserade Azovbataljonen nämnas som tidigare var ett paramilitärt frivilligförband som 2014 blev underställt Ukrainas nationalgarde. Det har bestått av högerextremister av olika schatteringar, även nazister, från många olika länder, minst fyra har rest från Sverige. [17] Men experter som Anton Shekhovtsov som specialiserat sig just på ryska förbindelser med europeisk

extremhöger menade redan 2020 att det finns en fixering vid Azovbataljonen som skymt det faktum att den till stora delar avpolitiserats och inte går att beskriva på det sätt som man tidigare gjort.[18]

Sammanfattningsvis, och utan att förringa det som varit, har alltså inte det nazistiska inflytandet i Ukraina idag tillnärmelsevis den betydelse som Putin-regimen vill få det till. Men propagandakriget är uppenbarligen effektivt om man ser till vilken inverkan det har på den egna befolkningen. Även i andra länder finns grupper som varit mottagliga för desinformation, och det handlar inte bara högerpopulister och högerextremister. Delar av den europeiska vänstern har också svalt delar av den ryska propagandan om att Ukraina inte kämpar för demokrati och mänskliga rättigheter och ett närmande till Europa utan tvärtom är redskap för högerextremistiska gruppers maktanspråk och helt i klorna på fascister. Förhållandevis lite uppmärksamhet har ägnats det faktum att det enligt en färsk rapport från den tyska underrättelsetjänsten BND finns flera nazistiska grupper som slåss på den ryska sidan.[19]

[15] Vergara, Daniel: Svoboda-ideolog kallar Förintelsen en guldålder, Expo, 2012-11-06.
EskilstunaKuriren: Ukraina har rest sig – än en gång, 2013-12-03.

[16] Radio Sweden: Svenska nynazister i Ukraina som frivilliga, 2014-03-03. Persson, Anna-Maja: Högra sektorn växer i Ukraina, SVT Nyheter, 2014-03-13. Emanuelsson, Eric: Ukrainsk nationalist dödad av polis, Aftonbladet, 2014-03-25. Sten, David: Ukraine crisis: Kiev takes on far right, BBC News, 2014-01-01.

[17] Sveriges Radio: Svenskar strider för ukrainsk nazibataljon, 2014-07-30.

[18] Shekhovtsov, Anton: Why Azov should not be designated a foreign terrorist organization", Atlantic Council, 2020-02-24.

[19] Schmid, Fidelius: Zahlreiche Neonazis kämpfen in der Ukraine für Russland, Der Spiegel, 2022-05-22.

Några länder

Frankrike

En av de viktigaste kontakterna för Ryssland har som framgått varit Marine Le Pen eftersom hon bedömts ha en reell chans att ta makten i Frankrike. Hennes parti Nationell Samling har dragits med ekonomiska problem och fått fördelaktiga lån via ryska oligarker. Marine Le Pen har varit en återkommande gäst i Moskva och gärna talat väl om sina förbindelser med regimen. På kvällen vid det förra franska presidentvalet 2017 åkte hon till Moskva för att skaka hand med Vladimir Putin för att visa på de starka band som fanns mellan de två ledarna.

Marine Le Pen har i viss mån ärvt faderns kontaktnät. Jean-Marie Le Pen var en stor vän av Ryssland och odlade tidigt även privata förbindelser med till exempel den ökände populisterna och nyligen avlidne ultranationalisten Vladimir Zjirinovskij, grundaren av det Liberaldemokratiska partiet som varit vice talman i duman och suttit i underhuset och i det ryska parlamentet, han fick 9,5 procent i det ryska presidentvalet 2008. Men Zjirinovskij har också varit en ivrig förespråkare för Eurasia-tanken vilken han demonstrerade när han besökte Sverige 1994 och ritade med en tjock svart penna på världskartan inför en reporter från

Dagens Nyheter där han delade Polen i två och utplånade de baltiska staterna samtidigt som han förklarade att Rysslands storhet skulle återupprättas med ett tredje världskrig fört med kärnvapen. (Zjirinovskis åsikter behöver förstås inte vara identiska med Putins med är ett exempel på värderingar i en ultranationalistisk krets som haft ett tungt inflytande i Kreml.)[20]

Marine Le Pens positiva uttalanden om Putin och Ryssland är många, här följer ett axplock: När Marine Le Pen besökte Moskva i början av 2014 sa hon till medierna att hon stöder Rysslands agerande i Ukraina. Hon anklagade EU för att använda "kalla kriget-retorik" och menade att de östra delarna av Ukraina måste få tillåtelse att välja en högre grad av självständighet gentemot Kiev, och att hon stöder en "federation inuti Ukraina" eftersom det vore den mest "logiska och respektfulla lösningen för att minska spänningarna".[21] Dagen efter att Ryssland invaderat Syrien i oktober 2015 kritiserade Marine Le Pen den undersökning som inletts av det ryska agerandet och menade att Frankrike borde ha gjort det Ryssland gjorde. I januari 2017 menade hon att annekteringen av Krim inte var illegal och att de som bor där själva önskat

[20] Lodenius, Anna-Lena: Vi säger vad du tänker - högerpopulismen i Europa, Atlas, 2015, sid 221–223

[21] Morice, F. & Peschl, F. / Popostadinova, N. och Zalan, E.: EU elections may strengthen Putin in Europe, EU-observer, 2014-04-23..

förena sig med Ryssland. Exempelen kunde mångfaldigas.[22]

Efter invasionen av Ukraina är tonen en helt annan och nu förnekar hon både att hon skulle vara vän med Putin och att hon skulle ha några ekonomiska band till honom. (Vill man vara strikt har hon inte lånat pengar av Putin personligen utan av en rysk-tjeckisk bank, men banden finns där likafullt. Det rör sig om i storleksordningen tio miljoner euro, senare har även ett institut som backas upp av Kreml lånat ut nio miljoner euro.) [23] Efter den ryska invasionen förklarade hon: "Alla känner en slags beundran för Vladimir Putin. Men jag anser att det han har gjort är i högsta grad klandervärt och det ändrar delvis min uppfattning om honom. [24] Till The Times sa hon att upptrappningen var "beklaglig" och att Ryssland borde dra tillbaka trupperna.[25]

Marine Le Pens närmaste konkurrent om ungefär samma väljare, Éric Zemmour, har i stort sett delat hennes syn på Ryssland. De höll båda ut in det längsta under presidentvalkampanjen och sa att de misstrodde ryktena om att Ryssland

var på väg att invadera Ukraina. I stället talade de om att Frankrike borde närma sig Ryssland. Men till sist har även Zemmour fördömt Rysslands agerande. [26]

Marine Le Pen trädde tillbaka som partiledare i god tid för att kunna fokusera på presidentvalet 2022, hon gick till andra omgången där hon besegrades av Emmanuel Macron (men fick över 41 procent av rösterna vilket var det bästa resultat som någonsin noterats för en av partiets kandidater i ett presidentval). Nationell Samling ökade i parlamentsvalet 2017 till strax över 8,8 procent och fick sju mandat i nationalförsamlingen. I EU-valet 2019 blev Nationell Samling landets största parti med 25 procent av rösterna. Zemmour fick strax över sju procent i presidentvalets första omgång.

[22] Geoffroy, Romain och Vaudano, Maxime: What are Marine Le Pen's ties to Vladimir Putin's Russia? Le Monde, 2022-04-21.

[23] Geoffroy, Romain och Vaudano, Maxime: What are Marine Le Pen's ties to Vladimir Putin's Russia? Le Monde, 2022-04-21.

[24] Geoffroy, Romain och Vaudano, Maxime: What are Marine Le Pen's ties to Vladimir Putin's Russia? Le Monde, 2022-04-21.

[25] Bremner, Charles: French election 2022: Presidential hopefuls forced into U-turn on Russia after Ukraine invasion, The Times, 2022-02-25.

[26] Sima, Jonna: Högerpopulisterna vänder under galgen, Åkesson och hans extremistvänner såg inte hotet från Putin förrän det var för sent, Aftonbladet, 2022-02-28

Italien

Italien är på sätt och vis yttersta utposten på den politiska utvecklingen i Europa. Här har den nya tidens högerpopulistiska, ofta nationalistiska och främlingsfientliga, partier ofta helt dominerat politiken. De är sinsemellan ganska olika och drar inte alltid jämnt. Men man kan ändå säga att italienarna röstat fram ett nytt politiskt etablissemang som består av idel missnöjespartier och provokatörer som på olika sätt försöker motverka den parlamentariska demokratin i den form vi känner den.

Lega (som länge var ett regionalt parti för norra Italien, därav det tidigare namnet Lega Nord) har en lång historia av att ha stöttat den ryska regimen. Även Putin har ofta framhållit att han står mer eller mindre i konstant kontakt med så väl partiledaren Matteo Salvini som hans parti. Det italienska stödet har märkts bland annat i EU-parlamentet där partiet regelmässigt stödet har märkts bland annat i EU-parlamentet där partiet regelmässigt röstat mot sanktioner mot Ryssland. Det här med budskap som levereras på T-shirts tycks vara något av partiets signum och 2014 bar partiets ledamöter, en av dessa var Salvini, tröjor med text som markerade just mot sanktionerna.

2017 tecknade Lega en överenskommelse med Putins parti Enade Ryssland om framtida stora oljeaffärer. Det hela avslöjades när filmer spreds till medierna som visade möten i Moskva mellan Salvinis medarbetare och deras ryska

kontakter. Upplägget tycks ha varit att partiet skulle få köpa olja till fördelaktiga priser som såldes vidare med god förtjänst, och att överskottet, i storleksordningen tiotals miljoner euro, skulle föras över till Legas partikassa. Avslöjandet ledde till att en åklagare började utreda misstankar om internationell korruption och om Lega brutit mot vallagarna genom att försöka få ekonomiskt stöd från ett annat land. Salvini, som vid den här tidpunkten var så väl inrikesminister som vice premiärminister, förnekade alltihop. Det mesta tyder på att affären aldrig blev av. [27]

Lega fick strax under 20 procent i det senaste parlamentsvalet 2018. Det näst största partiet som brukar räknas till samma block blev det av Silvio Berlusconis grundade Forza Italia (16,8 procent) och det tredje det betydligt mindre Italiens bröder, en utbrytning ur Berlusconis parti, som fick cirka fem procent. Den här gången valde dock Lega att bilda regering med en annan tidigare samarbetspartner: antietablissemangspartiet Femstjärnerörelsen som blev landets största parti med 36 procent av rösterna. Men alliansen sprack efter fjorton månader. På grund av det tuffa läget med spridningen av covid och restriktionernas inverkan på italiensk ekonomi leds landet för närvarande av en samlingsregering som stöds av samtliga partier utom Italiens bröder.

Femstjärnerörelsen kan numera också räknats till Putins vänkrets, men åsikterna har skiftat genom åren. Partiets

[27] Yle: Italienska Lega utreds för kampanjbrott - ska ha sökt rysk finansiering inför EU-valet, 2019-07-11.

grundare och förste ledare Beppe Grillo fördömde 2006 mordet på Anna Politovskaja och menade att om det inte var för behovet av att göra affärer med gas och olja skulle landet lika gärna fortfarande kunna vara en gammal Sovjetdiktatur. Men sedan ändrades tonläget och partiets företrädare började dyka upp i ryska propagandakanaler, åkte till konferenser med Enade Ryssland och propagerade mot Nato och sanktioner mot Ryssland.[28]

Salvini fick det hett om öronen när han besökte Polen i början av mars 2022. Han konfronterades då av en polsk borgmästare i en stad nära den ukrainska gränsen som ville ta med honom till ett möte med flyktingarna för att visa honom vad "hans vän" Putin hade åstadkommit, samtidigt som han viftade med en kopia av den T-shirt som Salvini tidigare burit med Putins ansikte på.

Salvini har precis som ledarna för andra liknande partier tidigare försökt drastiskt minska invandringen, bland annat genom att stoppa båtar som kommer in i italienska hamnar lastade med flyktingar. Efter den ryska invasionen manar nu Salvini det italienska folket att ge sitt stöd åt de ukrainska flyktingarna och visar upp sig på sociala medier när han lämnar blommor till den ukrainska ambassaden.[29]

[28] Kirchgaessner, Stephanie: Italy's Five Star Movement part of growing club of Putin sympathisers in west, The Guardian, 2017-01-05. Iacobnoi, Jacopo: The affair between the Five Star Movement and Putin's emissaries, La Stampa, 2016-11-14.

[29] AFP: Polish mayor confronts Italy's Salvini over friendship with Putin, Politico, 2022-05-10.

[30] Lodenius, Anna-Lena: Vi säger vad du tänker – högerpopulismen i Europa, Atlas, sid 55.

[31] NL Times: Wilders defends Russia, speaks out against "Russophobia", 2017-11-22.

Nederländerna

Populistiska partier, liksom andra partier, måste framför allt förhålla sig till en lokal kontext. Nederländerna karaktäriseras av en tydlig konsensus om till exempel homosexuellas rättigheter och rätten till abort vilket medfört att även högerpopulister haft en liberalare hållning i sådana frågor (minns den mördade populistpolitikern Pim Fortuyn som var öppet homosexuell och som argumenterade för att invandringen, framför allt den muslimska, hotade hans rättigheter att leva ut sin sexualitet).[30]

Nederländske Frihetspartiets (PVV) med sin ledare Geert Wilders har länge hört till Marine Le Pens mest pålitliga vänner och i grund och botten delat de uppfattningar som finns i hennes krets. Men hellre än att försvara Putin har han angripit omvärldens syn på den ryske ledaren. I december twittrade han till exempel: "Trump och Putin sätter den egna nationens intressen först, det borde även europeiska ledare göra." Han har ofta framhållit att Ryssland ska ses som en allierad och anklagat andra för "rysslandsfobi".[31]

Till skillnad mot de flesta andra i kretsen tog han däremot tidigt avstånd från annekteringen av Krim. Efter Rysslands attack på Ukraina menade Wilders

visserligen att väst skulle ha varit försiktigare i sina försök att hjälpa Ukraina att närma sig väst för att inte äventyra säkerheten i regionen (något han framhållit även tidigare). Men han twittrade också om att detta inte skulle uppfattas som någon ursäkt för den ryska invasionen som han kallade ”ett påtagligt och klandervärt övergrepp på Ukrainas självständighet”. [32]

PVV har gått kräftgång på sistone och backade till strax under elva procent i senaste valet 2021 och tappade tre mandat. Väljarna har huvudsakligen gått till nybildade högerpopulistiska, invandringsfientliga och EU-skeptiska Forum för demokrati (FVD) som suttit i parlamentet sedan 2017 då partiet ställde upp i sitt första val och fick drygt fem procent av rösterna.

Den frispråkige ledaren Thierry Baudet har ofta backat upp Ryssland och valt att inte fördöma annekteringen av Krim och attacken på Ukraina 2022 (som han hävdar är Ukrainas eget fel). Han använder ofta ett drastiskt språkbruk, inte minst på Twitter, och har jämfört Jean-Claude Juncker, tidigare ordförande för EU-kommission, med Hitler och Napoleon i fråga om synen på Ryssland. Baudets extrema åsikter märks även i andra frågor och han har bland

annat hävdad att Covid-19 var introducerat av den judiske finansmannen Georges Soros för att ”stjäla friheten” (Soros är ett rött skynke för många liknande politiker och svartmålas inte minst i Orbáns Ungern). Åtgärder för att minska smittspridningen har jämförts med Förintelsen av judar under det andra världskriget. Baudets extrema Putin-beundran är för mycket även för Geert Wilders. [33]

Efter Rysslands attack på Ukraina postade Baudet en video på Twitter där han hävdade att hans parti bildats för att kämpa mot anslutningsavtalet med Ukraina 2016. Han skyllde den eskalerade konflikten på västländerna som han menade hade ett tunnelseende som innebar att allt måste bli som i USA och väst: ”Det destabiliserar världen och ukrainarna är de första att lida av detta. Men även vi genom till exempel höjda priser på gas. Det är inte bra för Ryssland heller. Det är inte bra för någon. Väst skapade detta och Rysslands svar är bara alltför förutsägbart.” Det återstår att se om det liberala Nederländerna kan tänka sig att ge ett parti som Baudets en maktställning, men gissningsvis är potentialen lägre för PVV. [34]

[32] NL Times: Coalition parties want sanctions against Russia; Should've blocked Ukraine from NATO, Wilders says, 2022-02-24. NL Times: Far-right Baudet's pro-Russia statements raising concerns in parliament, 2022-02-25.

[33] ANP: Dutch parliament returns from recess to debate Russia-Ukraine war, NL Times, 2022-02-28. NL Times: Ex-Baudet colleague calls far-right leader "Manchurian candidate" for Putin support, NL Times, 2022-02-27.

[34] NL Times: Far-right Baudet's pro-Russia statements raising concerns in parliament, 2022-02-25.

Serbien

Serbien är ett av få länder i Europa som även sett vissa pro-ryska protester på gatorna. Serbisk politik har länge dominerats av presidenten Aleksandar Vučić och nationalistpartiet SNS som har styrt landet ända sedan 2012. Aleksandar Vučić är en tidigare allierad till Slobodan Milošević som också satt i dennes regering på 1990-talet. Under hans styre har landet blivit alltmer auktoritärt och enligt bedömare även på sistone gått en bra bit åt höger efter den ekonomiska kris som följt på pandemin.[35]

I april 2022 hölls ett presidentval där Aleksandar Vučić fick förnyat förtroende, han ska styra landet fem år till. Rapporteringen efter valet har delvis handlat om oroligheter och valfusk som köpta röster och så kallade spökröster, alltså avlidna individer eller påhittade personer som uppges ha erlagt röster. [36]

Vučić har under sin tid vid makten odlat starka relationerna med både Ryssland och Kina och han ses som den mesthängivna Putinvännen i Europa vid sidan av Victor Orbán. Den ryske ledaren lyfts ständigt fram i landets regimvänliga medier som en hjälte och Serbiens vän och försvarare vilket. En opinionsmätning sommaren 2021 visade

att Putin var den överlägset mest populära världsledaren, 66 procent av de som svarat trodde på honom. Serbiska medier har även bistått i desinformationen om kriget och strax innan Ryssland invaderade Ukraina publicerade den serbiska sensationstabloiden Informer en artikel där det påstods att Ukraina hade attackerat Ryssland. [37]

SNS har bildat regering tillsammans med det serbiska socialistpartiet (SPS) som också är starkt Putinvänligt. SPS har ännu starkare band till Ryssland och även ekonomiska band genom att de kontrollerar det serbiska statsägda gasföretaget. Stödet för Putin finns även bland övriga politiska partier, det finns totalt fem nationalistiska eller högerextremistiska koalitioner och partier som ställer upp i val, de flesta små med högst några procents stöd. Det ledande partiet i den största koalitionen inom oppositionen, Förenade Serbien, har visserligen fördömt kriget men motsatt sig sanktioner. Endast det gröna partiet, Moramo, och några mycket små partier har backat upp sanktionerna.[38]

Sedan invasionen av Ukraina har tonläget förändrats något även hos Serbiens president. Han önskar sig nu en snar fred och beklagar det som händer, men håller fast vid uppfattningen att

[35] Utrikespolitiska institutet, landsguide.

[36] Koch-Emmery, Linn: Uppgifter om valfusk och attacker vid serbiska valet, TT, 2022-04-03.

[37] Bieber, Florian: The Ambiguous Impact of the War in Ukraine on Serbia's Elections, ZOIS Spotlight 12/2022, 2022-03-30.

[38] Dragojlo, Sasa: Elections Signal a Further Tilt to the Right? Balkan Insight, 2022-04-08.

sanktionerna mot Ryssland är fel.[39]
Vissa bedömare (till exempel
Balkanexperten Florian Bieber) menar
att Vučić vill rättfärdiga sina ryska
kontakter genom att försöka framstå som
en slags modererande kraft och en
brygga mellan Ryssland och EU.[40]

Presidentens ansats till mjukare
förhållningssätt, som i realiteten inte står
för någon förflyttning annat än retoriskt,
ses av andra Putin-vänner i landet som
ett svaghetstecken. Det gäller framför allt
två nya partier i det serbiska parlamentet
som kan ses som extremhöger och som
är skeptiska till EU: NADA och Zavetnici.
Båda har tidigare ofta backat upp
presidenten men försöker nu utnyttja det
faktum att kriget fått presidenten att i
viss mån tona ner sina tidigare
ställningstaganden.

Slovenien

I Slovenien har högerpopulister och
Putinvänner fått se hur stödet för dem
minskat på sistone. Den tidigare
premiärministern Janez Janša, som
anklagats för att föra landet långt ut på
den extrema högerkanten, fick se sig
besegrad av den vänsterliberala
nykomlingen Robert Golob vid valet i
april 2022. Den ryska attacken mot
Ukraina kan sannolikt ses som

åtminstone en del av förklaringen. Den
oppositionella gröna Frihetsrörelsen fick
nästan 34 procent av rösterna, jämfört
med det tidigare regeringspartiet
Slovenska Demokratiska Partiets som
dock fortfarande hade stöd av cirka 24
procent.[41]

Slovenien framstod tidigare som ett av de
mer stabila länderna som uppstod efter
upplösningen av Jugoslavien, men den
politiska instabiliteten har ökat och fyra
parlamentsval i rad slutade med att ett
nybildat parti fick bilda regering. Janša
är en veteran i politiska sammanhang
men hans tid som premiärminister
sönderfaller i tre perioder: 2004–2008,
2012–2013 och nu senast från 2020. Han
är allierad med den ungerske ledaren
Viktor Orbán och Serbiens ledare
Aleksandar Vučić och en stor beundrare
av Donald Trump. Under Janšas tid i
toppen har det funnits tydliga tendenser

till ett mer auktoritärt styre med
åsiktsförtryck och försökt att begränsa
Public Service. Janša har även anklagats
för att ha installerat lojala krafter i olika
nyckelpositioner för att ta kontrollen
över statliga institutioner. Det finns en
utbredd korruption i landet och Janša är
dömd för mutbrott, men domen
ogiltigförklarades vid en ny rättegång av
den slovenska Författningsdomstolen.
[42]

[39] Koch-Emmery, Linn: Uppgifter om valfusk och attacker vid serbiska valet, TT, 2022-04-03.

[40] Bieber, Florian: The Ambiguous Impact of the War in Ukraine on Serbia's Elections, ZOIS Spotlight 12/2022, 2022-03-30.

[41] Gripenberg, Pia: Grön utmanare kan vinna valet i Slovenien, Dagens Nyheter, 2022-04-24.

[42] Europaportalen: Kyliga möten när Slovenien tar över EU, 2021-07-02.

Valresultatet kan ses som en tydlig framgång för EU-vänliga och mer liberalt västorienterade krafter i landet, men också som ett tecken på att Slovenien är ett instabilt land där partierna vid makten skiftar snabbt. Det har rapporterats om trakasserier och dödshot mot aktivister som försökt propagandera för ökad yttrandefrihet under valkampanjen. Janša själv har använt Twitter för att attackera enskilda journalister under hela sin tid vid makten. Organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter har uttryckt tacksamhet över att vad som setts som Janšas försök att föra över Viktor Orbáns ungerska samhällsmodell till ett annat land slagits ner i Slovenien. Janša felbedömde helt klart det folkliga stödet. Det hjälpte honom inte heller att han som en av de första politiska ledarna besökte Kiev under valkampanjen i ett senkommet försök att backa upp Ukraina (då han även lovade att minska importen av rysk energi).[43]

Tjeckien

Tjeckien är ett östland som kanske mer än något annat beskrivits som en bastion för västerländska, liberala, toleranta, pluralistiska och kosmopolitiska värderingar. Detta hör till stor del samman med två händelser: "Pragvåren" 1968 i det då kommuniststyrda

Tjeckoslovakien där landets ledning försökte vidga yttrandefriheten och genomföra reformer, något som brutalt slogs ner genom att landet invaderades av Sovjetunionen, och "Sammetsrevolutionen" hösten 1989 då kommunistpartiet utan blodspillan förmåddes att lämna över makten till en icke-kommunistisk regering under ledning av Václav Havel. Detta var ett led i att kommunistpartier förlorade makten i hela Östeuropa åren 1989–1992.

Tjeckien var det näst första landet att hamna på Kremls svarta lista över länder som uppträtt ovänligt mot regimen (det första var USA, listan presenterades 2021). Sedan attacken på Ukraina har listan växt lavinartat, men Tjeckien står kvar.[44] Samtidigt har Putin-regimen lagt stora resurser och mycket möda på att försöka skaffa sig fler allierade i Tjeckien och försökt påverka opinionen i landet med syfte att få det att lämna EU.[45]

Tjeckien kännetecknas som många av länderna i det forna östblocket av stor politisk turbulens och många nya partier som emellanåt inte blir långlivade. Det är inte ovanligt att partierna kan beskrivas som någon slags populister. En framträdande högerpopulist med tydlig udd mot Putin är landets tidigare premiärminister, affärsmannen och populisterna Andrej Babiš var med och

[43] Rankin, Jennifer: Pro-EU politicians hail defeat of Slovenia's hard-right prime minister, The Guardian, 2022-04-25.

[44] Sundberg, Marit: Länderna som står på Putins svarta lista, Dagens Nyheter, 2022-05-05.

[45] Davidsson, Adam: Ledande tjeckiska politiker "förstår" Putin, Svenska Dagbladet, 2016-09-12.

grundade partiet Ano som blev landets största parti 2017. Hans relation till Putin har beskrivits som bottenfrusen”, vilket framgått tydligt vid olika internationella möten. En förklaring är att Tjeckien valde att skicka hem arton diplomater med hänvisning till att ryska agenter från GRU ska ha legat bakom dödliga explosioner på tjeckiskt territorium 2014 som dödade två personer.[46]

Babiš är ensam ägare till ett framgångsrikt företag inom jordbruks- och livsmedelssektorn, vilket gjort honom till en av landets rikaste män, och han har dessutom gett sig in i medieområdet. Den här sammanblandningen mellan politik och starka affärsintresse ha gett Babiš öknamnet Babisconi, efter den italienska motsvarigheten Silvio Berlusconi.[47] Babiš är annars, vid sidan av synen på Ryssland där han uttrycker vad som är en mainstreamposition, kontroversiell på många sätt. Han har undersökts för att ha svindlat till sig flera miljoner euro i EU-stöd och på andra sätt gynnat sina egna intressen i sin politiska gärning. 2018 anklagades han för att ha kidnappat sin egen son till bland annat Krim och Kaliningrad för att undvika att han vittnade i en rättsprocess.[48]

Däremot har Putin-regimen hittat en lojal samarbetspartner i en av Andrej Babiš föregångare Miloš Zeman, premiärminister fram till 2002, som också odlat vänskapliga band med de kinesiska ledarna. Enligt en undersökning från en tjeckisk tankesmedja 2016, European Values, har Zeman länge bearbetats av Kreml-trogna. Efter Brexit-omröstningen krävde Zeman att det tjeckiska folket borde få rösta både om medlemskapet i EU och Nato. När Ryssland invaderade Krim 2014 ansåg Zeman att man inte skulle klandra Vladimir Putin, han kallade det som hände för ”ett inbördeskrig mellan två befolkningsgrupper i Ukraina”. Året därpå deltog han i firandet kring den ryska segerdagen i Moskva. Zeman har kallat Tjeckiens agerande efter det nyss nämnda sprängattentatet 2014 för ”hysteri” och spekulationer. Men efter Rysslands invasion i Ukraina 2022 tycks även Zeman ha svängt och talar nu om attacken som ett brott och Putin som en galning som mänskligheten måste skydda sig från. Nu kallar han sitt tidigare stöd till Putin för ett misstag. [49]

En ännu tidigare president är Vaclav Klaus (1992–1997) som har genomgått en utveckling mot att närma sig

[46] Radio Prague International: Babiš: Relations with Russia frozen but communication necessary, 2021-06-24

[47] Pesek, Adam: All Eyes on New Czech Media Mogul: Andrej Babiš, European Journalism Center, EJC, 2013-08-07.

[48] Lodenius, Anna-Lena: Vi säger vad du tänker – högerpopulismen i Europa, Atlas, 2015, sid 252 ff.

[49] Hutt, David: Milos Zeman: Is Czech president's remorse genuine over his pro-Russian stance? Euronews, 2022-05-05.

extremhögern i många frågor. Redan för flera år sedan framträdde han som en försvarare av Vladimir Putin och gjorde populistiska utfall mot vad han såg som EU-elitens projekt som han kallade "humanrightsism" "NGO-ism" och "homosexualism". Han har anklagat EU-eliten för att ha iscensatt flyktinginvandringen till EU och hävdade att Breiviks terrordåd 2011 var "en konsekvens av dagens postmoderna, inkonsekventa, alltför övermodiga samt högfärdiga och alltför tillåtande samhälle": "Migrationen är en metod för att späda ut Europas befolkning och skapa en sorts foglig massa som kommer bli det nya Europas framtid." [50] Detta är bara två av många exempel på tjeckiska politiker i de Putin-vänliga kontaktnäten i Tjeckien.

Ytterligare ett exempel på att nationalistiska och invandringsfientliga partier inte nödvändigtvis behöver vara Putinvänliga är det invandrings- och EU-kritiska Svoboda a primá democracie (SPD, Frihet och direktdemokrati) som har tjugo platser i det nationella parlamentet och tre platser i EU-parlamentet, det ingår i Salvini och Le Pens ID-grupp. Partiledaren, den japanfödda butiksgrossisten Tomio Okamura, anser att själva tanken om att alla lika värde och rättigheter är fel och ledde tidigare ett parti som agiterade starkt mot romer. Sommaren 2014

gjorde han ett uppmärksammat utspel där han gick till storms mot landets minister för mänskliga rättigheter som han menade genast borde avskiljas från sitt uppdrag eftersom han bara kostade pengar och "bryr sig för mycket om rättigheter för invandrare som inte har något gemensamt med oss". [51]

Partiet har haft vissa medlemmar som uttalar stöd för Putin, men de har omgående uteslutits. Det drabbade till exempel en medlem som hyllat Rysslands president Vladimir Putin på Internet och godkänt den ryska aggressionen i Ukraina. Kommentaren hade lagts ut på Facebook och författaren till texten förtydligade sitt ställningstagande i en radiointervju där han kallade Putin för "den bästa politiker som finns" och framhöll behovet av att eliminera fascisterna i landet, samtidigt som han förnekade civila offer i kriget. En lokal representant uppmärksammades när han skrev på Facebook: "Putin är en kämpe, jag tror att han kommer att kunna avvärja ukrainarna." Han föreslog därefter att det skulle släppas en vätebomb i Ukraina. SPD:s ledare hävdade att han någonsin varit medlem, fast han visade upp ett medlemskort och stod med på partiets lokala vallistor. [52]

[50] Pohl, Daniel: Extremhögern talar om frihet men gullar med despoter, Expo, 2016-11-04.

[51] Lodenius, Anna-Lena: Vi säger vad du tänker - högerpopulismen i Europa, Atlas, 2015, sid 239 ff..

[52] Janousek, Artur: ‚Ať žije Putin.‘ Okamurova SPD se distancovala od výroků svého člena oslavujícího ruskou invazi, iRozhlas, 2022-03-14.

Tyskland

2013 fick Tyskland för första gången ett nationellt parti med en slags högerpopulistisk agenda som hade förutsättningar att växa sig stort. Det har tidigare funnits mer naziorienterade partier, främst det nationaldemokratiska partiet (NPD) som hade sin storhetstid på 1960-talet och som aldrig kommit in i förbundsdagen, men som även senare haft ett visst stöd lokalt och regionalt, framför allt i de östra delarna av landet.

Alternative für Deutschland (AfD) var något helt annat: ett parti grundat av intellektuella, bland annat flera professorer, som först bara var ute efter att kritisera euron. Trots den föga folkliga framtoningen kom AfD nästan in i förbundsdagen redan under det första året. Men snart började partiets företrädare inkorporera mer flyktingfrågor, emellanåt på ett ganska aggressivt sätt, och i synnerhet oroade man sig över den muslimska invandringen.

Partiet transformerades snabbt och efter diverse byten på ledarposterna (en av grundarna gick vidare och bildade ett liberal-ekonomiskt parti) kvarstod ett antal politiska företrädare som inte tvekade inför att samverka med Marine Le Pens allierade i Europaparlamentet. Partiet står idag längre ut på högerkanten och har påtagliga auktoritära drag, och det har även förekommit anklagelser om samröre med personer med kopplingar till NPD och andra partier och individer inom en mer

klassisk extremhöger.[53]

AfD har även utmärkt sig som ett av de europeiska partier som är mest vänligt inställda till Ryssland. Sanktionerna mot Rysslands har fördömts av partiets representanter i EU och kriget i Ukraina har beskrivits som en ”intern angelägenhet” och ett inbördeskrig. Även den tidigare partiledaren Alexander Gauland gav uttryck för sådana uppfattningar i en intervju i ryska Pravda 2019. Men på sistone har AfD:s gruppledare Alice Weidel och Tino Chrupalla fördömt det ryska agerandet i Ukraina i ett uttalande på partiets hemsida.[54]

Efter 2017 satt AfD i alla tyska delstatsparlament och samma år fick AfD 12,6 procent av rösterna i valet till Förbundsdagen. Från 2020 har AfD tappat en del stöd både på nationell nivå och i delstatsparlamenten. Det anses ha flera orsaker utöver att partiet på grund av sin politiska utveckling inte ses som lika trovärdigt längre. Den tyska debatten har på senare år mer handlat om ekonomi och miljö än om AfD:s viktigaste fråga migrationen vilket gjort att partiet hamnat lite i skymundan.

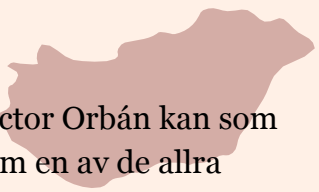
AfD är fortfarande ett splittrat parti, inte bara i synen på Ryssland. Det finns rester av de mer liberala som var en del av i partiets tidiga historia. Mer konservativa grupper i partiet blickar tillbaka till Otto von Bismarck, ofta kallad ”järnkanslern” som enade Tyskland 1871, och som

[53] Lodenius, Anna-Lena: Vi säger vad du tänker – högerpopulismen i Europa, Atlas, 2015, sid 45 ff.

[54] Rönning, Joakim: Framträdande högerpopulister i EU fördömer Putin, Nyhetsbyrån Direkt, 2022-02-24.

allierade sig med Ryssland av säkerhetspolitiska skäl och för att det fanns ett gemensamt intresse av att hålla tillbaka de revolutionära krafterna. Situationen och konflikterna är mildt sagt annorlunda idag, men AfD liknar i detta SD i försöken att hitta svar på dagens frågor i det egna landets historia.[55]

Ungern

Ungerns president Victor Orbán kan som framgått beskrivas som en av de allra största beundrarna av Putin och den ryska regimen. Fidez har också en njugg inställning till många av EU:s försök att samordna lagstiftning och stärka synen på mänskliga rättigheter i EU-området. Landet har sedan Fidez kom till makten 2010 gått i en auktoritär riktning och ses av många inte längre som en fullvärdig demokrati. En rad lagändringar har kritiserat bland annat en ny medielag som anses strypa yttrandefriheten. Regeringspartiet Fidez fick en jordskredsseger i senaste valet i april 2022. Viktor Orbán fick förtroendet för fjärde gången som premiärminister med 53 procent av rösterna (två tredjedels majoritet i parlamentet). [56]

Ungern saknar i stort sett naturtillgångar och importerar råvaror nästan enbart från Ryssland. Detta är särskilt markant på energiområdet där Ungern har en stor import av naturgas, olja och även kärnkraftsavtal. Om energin blir en del av sanktionerna mot Ryssland blir detta

extra kännbart för Ungern.[57]

Trots den långa vänskapen har även Orbán tvingats ta avstånd från Putin. Orbán anser fortfarande att sanktionerna mot Ryssland är fel, men Ungern har ändå valt att ställa sig bakom dessa inom ramen för EU-samarbetet. Dessutom har Ungern öppnat upp för att låta Natos trupper gruppera sig i landets västra delar. Men regimen signalerar är motsägelsefulla. Det förekommer också uttalanden från landets ledning där man ställer sig på Kremls sida, inte minst i den statligt kontrollerade pressen, och en av Orbáns ministrar har skyllt nergången för den ungerska valutan forintens på sanktionerna.

Fidez satt fram till 2021 i EPP, den konservativa och kristdemokratiska gruppen i EU-parlamentet. Orbán har fört diskussioner med Matteo Salvini om att ansluta sig till gruppen ID men partiets ledamöter stod i maj 2022 som grupplösa.

Även det ultranationalistiska ungerska partiet Jobbik har varit en stark aktör i landet och partiets sympatier för Ryssland har antagit närmast aggressiva proportioner. Jobbik ingick i tidigare samarbeten med Jean-Marie Le Pen och har deltagit i många av konferenserna för Putins vänkrets. Men Marine Le Pen har velat hålla Jobbik på större avstånd. Stödet för partiet har sjunkit men det har fortfarande sjutton platser i det nationella parlamentet.

[56] Herman, Lise och Wachs, Johannes: Hungary's reaction to the Ukraine crisis illustrates the tensions within Fidesz's foreign policy discourse ahead of April's elections, EUROPP, 2014-03-20.

[57] TV4 Nyheterna: Analys: Importerar nästan enbart från Ryssland, utrikesreporter Lisa Grenfors, 2022-04-04.

Österrike

Bilderna från Österrikes dåvarande utrikesminister Karin Kneissls bröllop 2018 kan stå som en symbol för de intima relationerna mellan den ryska regimen och Frihetspartiet, FPÖ. Mitt i den privata festen anländer nämligen Vladimir Putin överraskande och tar en svängom på dansgolvet med bruden.

I mitten av 2000-talet gjorde ledningen FPÖ ett liknande försök som det Jean Marie Le Pen orkestrerat att organisera Europas högerpopulistiska partier. En gemensam deklaration som fick namnet "Wien-deklarationen" undertecknades och lade fast en rad gemensamma förhållningssätt och grunder för samarbete. FPÖ har som framgått även försökt att få till ett avtal med Enade Ryssland om att få köpa olja billigt som säljs vidare och genererar inkomster som går till partikassan. Av allt att döma blev det inte av eftersom planerna avslöjades så tidigt.

FPÖ i Österrike fick ett kraftigt uppsving efter att Jörg Haider valts till partiledare 1986. I valet 1999 lade nästan 27 procent av väljarna sin röst på partiet som hamnade i regeringen, vilket ledde till kraftiga protester över hela Europa. Regeringssamarbetet utföll dock inte så väl och i nästa val rasade väljarstödet. Haider lämnade FPÖ och bildade ett annat parti, BZÖ, som blev mer liberalt och som efter en hyfsat framgångsrik period röstades ut ur det nationella parlamentet (Haider dog i en olycka 2008).[58]

Haider efterträddes av Heinz-Christian Strache som förde FPÖ mot nya framgångar. FPÖ har profilerat sig framför allt genom att kritisera den muslimska invandringen i hårda ordalag. I valet 2013 fick partiet mer än var femte röst och efter valet 2017 blev FPÖ regeringspartner till konservativa ÖVP.

I maj 2019 avslöjades FPÖ-ledaren och vice rikskanslern Strache i en smyginspelad film som visade att han var positiv till att byta lukrativa regeringskontrakt mot kampanjbidrag från en kvinna som uppgav sig vara dotter till en rik rysk oligark. Mötet ägde rum under en efterfest i en lyxig lägenhet på den spanska ön Ibiza i juli 2017, strax innan det österrikiska parlamentsvalet. Kvinnan för i filmen diskussioner med Strache och hans partikollega Johann Gudenus om möjligheten för kvinnan att köpa en österrikisk tidning som ska skriva positivt om FPÖ. Om detta realiseras ska det belönas med ett affärskontrakt med regeringen. I filmen säger Strache dessutom att han vill införa censur med hänvisning till de nya medieregler i Victor Orbans Ungern. Avslöjandet ledde till att Strache fick avgå, både ur regeringen och som partiledare, och regeringssamarbetet bröt samman. Även Gudenus (som förekom tidigare i texten i samband med möten med den ryska regimen) fick lämna sina poster.[59]

Vid nyvalet 2019 fick FPÖ drygt 16 procent av rösterna. Ny ordförande är Norbert Hofer.

[58] Lodenius, Anna-Lena: Vi säger vad du tänker – högerpopulismen i Europa, Atlas, 2015 (partiet nämns på ett flertal ställen, både FPÖ och BZÖ).

[59] Lodenius, Anna-Lena: Nationalismens framfart i Europa, Connoisseur, 2019:3.

Slutsatser

Högerpopulistiska partier har umgåtts tätt med Putin-regimen i många år och backat upp den på olika sätt, bland annat när relationen till Ryssland diskuterats i EU-parlamentet. Men få av de partier i västvärlden som tidigare varit sympatiskt inställda till Putin är villiga att prata om det idag.

Den europeiska högerpopulismen är inte någon enhetlig politisk kraft, den rymmer partier som sinsemellan har olika syn på många saker och olikheterna finns även kring synen på den ryska regimen. Partierna är framför allt inriktade på sin egen nation och känsliga för att liera sig med partier i andra länder med ett sämre rykte och en agenda som avviker från den egna. Det har försvårat arbetet med att initiera samarbeten. De är inte heller villiga att låta relationen till Ryssland äventyra deras stöd från väljarna i det egna landet, vilket framgått tydligt efter den ryska angreppet på Ukraina.

Stödet för Ryssland finns framför allt hos en del av de högerpopulistiska partierna kring Matteo Salvini och Marine Le Pen i gruppen ID som är den fjärde största gruppen i EU-parlamentet. Gruppen har försökt att fjärma sig från de mest extrema partierna och i stället bjuda in partier som har mer av en mainstreamposition genom att de saknar historiska band till nazism och fascism som Sannfinländarna och Dansk Folkeparti (två partier som inte heller utmärkt sig för att vara påfallande Putin-

vänliga).

Utanför den här gruppen finns också en rad partier och aktörer som i någon mån kan ses som positivt inställda till den ryska regimen. Flera av de äldre högerpopulistiska partierna utmanas på hemmaplan, som PVV i Nederländerna och Dansk Folkeparti, av extremare partier. I fallet med Nederländerna rör det sig om ett parti som är ännu tydligare i sitt stöd för Ryssland.

Innehållet i rapporten väcker framför allt frågan om vad som kommer att följa på attacken på Ukraina. Kommer Putins agerande att sätta punkt för högerpopulisternas era och kan det leda till att de går i en mer liberal riktning, vilket föreslås av vissa analytiker?[1] Jag tror egentligen inte det. Partiernas agerande efter angreppet på Ukraina har visat på att idéerna tycks mycket starkare än att upprätthålla goda förbindelser med Putin.

Det är svårt att göra en prognos om hur framtiden ser ut för de högerpopulistiska partierna. Den viktigaste faktorn för deras framgång tycks alltid vara hur de agerat på det nationella planet. Om partierna lyckas eller misslyckas har oftast handlat om två saker: Om deras frågor hamnat överst på dagordningen och om de lyckas hålla sams internt. Ett färskt exempel är att tyska AfD backar till följd av att inte längre vara i centrum av debatten.

[60] Lika, Idlir Dr: ANALYSIS - Ukraine war and right-wing populism in Europe, Anadolou Agency, 2022-11-04.

Även om frågorna diskuteras kan ett parti förlora om det dyker upp ett konkurrerande parti med liknande profil som föredras av väljarna, vilket också hänt i andra europeiska länder (Italien har flera liksom Nederländerna och Danmark där det tidigare så framgångsrika Dansk Folkeparti förlorat tre fjärdedelar av väljarna). I Sverige har vi sett hur Sverigedemokraterna gått framåt i val efter val utan några bakslag. Men i andra länder är det normalt att sådana här partier går lite upp och ner, precis som andra politiska partier.

Relationen till Ryssland är nog stukad för en lång tid framöver, och Putin har ju faktiskt ingenting alls att erbjuda för närvarande. Frågan är om kontakterna kan återupprättas efter att kriget är slut och Putin suttit en tid i karantän, men det är något som är svårt att sja om för närvarande. Partierna är helt uppenbart känsliga för hur den allmänna opinionen ser på Rysslands agerande, och så länge det finns ett massivt motstånd mot kriget lär det bli svårt att öppet stödja Putin. Putins allra bästa vänner fortsätter dock att motsätta sig sanktionerna.

Del 3

Från högerradikalism och nationalism till auktoritär politik

Författare: Mats Wingborg

OLOF PALME
INTERNATIONAL
CENTER

Introduktion

Flera stater i världen har rört sig i auktoritär riktning. Det hotar demokratin. V-Dem-institutet vid Göteborgs universitet mäter länders grad av demokrati och den demokratiska utvecklingen. I institutets senaste rapporter konstateras att den globala demokratiska utvecklingen går bakåt. Utvecklingen mot ökad demokrati bröts för 20 år sedan.[1]

De tilltagande auktoritära styrena tar sig många uttryck. I flera stater i Afrika har militären tagit över makten. I andra delar av världen har diktaturer blivit ännu mer repressiva. Ytterligare en orsak till den negativa trenden är att högerradikala och nationalistiska rörelser fått ett ökat inflytande. Inte minst har detta varit en viktig faktor i Europa.

Det finns skillnader mellan olika högerradikala och nationalistiska rörelser, men en gemensam egenskap är föreställningen att den "egna nationen" måste skyddas från kulturella influenser utifrån. En sådan politik kräver ett styre som inte låter människor i ett land själva välja sina kulturella uttryck utan som kontrollerar kultur, utbildning, media och centrala offentliga förvaltningar.

Högerradikala och nationalistiska rörelser har tydliga auktoritära drag. På den punkten råder ett gemensamt mönster. Därför är det också avgörande att motverka att dessa rörelser får politiskt inflytande. Ytterst handlar det om att försvara demokratin.

I den här skriften pekar vi just på detta mönster och visar hur högerradikala och nationalistiska rörelser i Europa försöker att stöpa om samhället i en auktoritär riktning.

[1] V-Dem, Autocratization Turns Viral, 2021 & Autocratization Changing Nature, 2022. <https://www.v-dem.net/>

Polen – förhoppningar som krossats

Framväxten av fackföreningsrörelsen Solidaritet i Polen under början av 1980-talet blev startskottet på det som så småningom skulle leda fram till en demokratisering av Östeuropa. När Berlinmuren föll i november 1989 hade den kommunistiska regimen i Polen redan förlorat makten efter de val som genomfördes under sommaren innan.

Det är en historisk ironi att Polen som var ett föregångsland i demokratiseringen av Östeuropa är ett av de länder i den regionen som under det senaste decenniet utvecklats i auktoritär riktning. Orsaken är det nationalistiska partiet Lag och Rättvisa som fått ett ökat inflytande. Partiet grundades 2001 av tvillingbröderna Jarosław och Lech Kaczyński, men den förstnämnda omkom i en flygolycka 2010. Partiet växte snabbt och i valet 2015 fick Lag och Rättvisa egen majoritet i både Sejmen och Senaten.

Efter maktskiftet 2015 antogs en ny medielag. Samtliga anställda vid public service blev uppsagda och fick söka sina jobb igen. Kvar blev de som är lojala med regeringen. Statstelevisionen är numera ett propagandaorgan för regeringen. Regeringen har också strypt oberoende medier genom att trakassera journalister och dra in ekonomiska stöd.

Regeringen har vidare drivit igenom ett förslag som minskat domstolarnas självständighet. Nya mekanismer har införts som innebär att domar som riktar sig mot myndigheter kan omprövas och ändras. Genom att rigga utnämningarna av nya domare har regeringen ytterligare stärkt kontrollen av domstolarna. Detta har lett till kritik från EU-kommissionen som redan 2017 aktiverade artikel 7 i Europeiska unionens fördrag. Polen anklagades för att allvarligt åsidosätta ”respekten för människans värdighet, frihet, demokrati, jämlikhet, rättsstaten och respekt för de mänskliga rättigheterna”. Lag och rättvisa har också gått i bräschen för att ytterligare strama åt landets redan hårda abortregler.

Enligt demokrati-institutet V-Dems senaste rapport har demokratin kraftigt försvagats i Polen. Utvecklingen kännetecknas enligt institutet av brist på respekt för demokratiska processer, förtryck av minoriteter och smutskastning av politiska motståndare. Radosław Sikorski, tidigare polsk utrikesminister och numera EU-parlamentariker för oppositionella Medborgarplattformen, går ännu längre i sin kritik. Han anklagar Lag och Rättvisas ledare Jarosław Kaczyński för att försöka omvandla landet till en romersk-katolsk diktatur.[2]

[2] För källor och mer underlag om utvecklingen i Polen se bland annat:

- Det auktoritära Polens seger en förlust för EU, Norran, Mikael Bengtsson, 15/7, 2020, <https://norran.se/ledare/artikel/det-auktoritara-polens-seger-en-forlust-for-eu/7jn7vo4l>.

- Ett auktoritärt mörker sänker sig över Ungern, Dagens ETC, Joakim Wedin, 5/4, 2022, <https://www.etc.se/kommentar/ett-auktoritaert-moerker-saenker-sig-oever-ungern>.

- Det tidigare demokratiska föredömet Polen på väg att bli ett auktoritärt skräckexempel, DN, Michael Winiarski, 10/5, 2020, <https://www.dn.se/nyheter/varlden/michael-winiarski-det-tidigare-demokratiska-foredomet-polen-pa-vag-att-bli-ett-auktoritaert-skrackexempel/>.

Ungern – alltmer auktoritärt styre

Den ungerska premiärminister Viktor Orbán blev ledare för det högerradikala partiet Fidesz 2003 och har styrt landet sedan 2010. Under Orbáns ledning har civilsamhället strypts och regeringen har tagit kontroll över media. Redan 2011 infördes en ny lag som gör det möjligt att bötfälla statsfientliga journalister som sprider ”obalanserade” uppgifter. Ett särskilt medieråd övervakar pressen och radion. Det har lett till en självcensur där journalister avstår från att kritiskt granska regeringen. För drygt ett år sedan stängdes Klubradio, en av de sista oberoende radiostationerna. I dag kontrolleras medierna antingen av staten eller av oligarker som är närstående Orbán.

Oberoende folkrörelser, fackliga organisationer och NGO:s som försvarar mänskliga rättigheter är under ett konstant tryck. Fidesz och Orbán försöker att kväsa all politisk opposition genom en aggressiv retorik. Den ungerska regeringen har också attackerat en akademiska friheten och tvingat det Centraleuropeiska universitetet att lämna landet och flytta sina program till Wien. Rättssäkerheten har underminerats genom att regeringen har

placerat domare som är lojala med Orbán i författningsdomstolen och i de regionala domstolarna.

Enligt V-Dem klassas numera Ungern inte längre som en demokrati utan som en auktoritär regim. Enligt institutet är Ungern det land i världen som haft den största demokratiska tillbakagången under det senaste decenniet.[3]

[3] För källor och mer underlag om utvecklingen i Ungern se bland annat:

- Hungary: Authoritarianism by Another Name?, Geopolitical Monitor, Lisa Teno, 17/8, 2021, <https://www.geopoliticalmonitor.com/hungary-authoritarianism-by-another-name/>.

- Understanding Hungary's Authoritarian Response to the Pandemic, Lawfare, Laura Livingstone, 14/4, 2020, <https://www.lawfareblog.com/understanding-hungarys-authoritarian-response-pandemic>.

- Från förebild till värsting – Ungerns tio år under Orbán, Utrikes Magasinet, Joakim Medin, 19/5, 2020, x <https://www.ui.se/utrikesmagasinet/analyser/2020/maj/ungern-under-tio-ar-med-orban/>. Ungern inte längre en demokrati, Europaportalen, 26/3, 2020, <https://www.europaportalen.se/2020/03/rapport-ungern-inte-langre-en-demokrati>

Serbien – trakasserier av oberoende medier

Politiken i Serbien domineras av president Aleksandar Vučić, tillika ledare för Serbiens progressiva parti. Trots namnet är partiet inte progressivt utan ett nationalistiskt högerparti.

Pressfriheten i Serbien har begränsats och oberoende journalister utsätts för trakasserier och påtryckningar. Den statliga propagandan är grov. Oberoende organisationer och granskande journalister pekas ut som kriminella och förrädare. Fyra av fem tv-kanaler kontrolleras av staten, men alla fem kanalerna trummar ut samma regeringsvänliga budskap.

Aleksandar Vučić började sin politiska bana som företrädare och parlamentsledamot för Serbiska radikala partiet, ett högerradikalt parti med drömmar om att skapa en nytt Storserbien. Efter en inre konflikt i partiet gick han över till Serbiens progressiva parti, där han 2008 blev ställföreträdande partiledare. I Europaparlamentet ingår Serbiens progressiva parti i partigruppen EPP, det vill säga samma grupp som de svenska Moderaterna och KD tillhör.

Danilo Milic, som arbetar för Palmecentret i Serbien, skildrar utvecklingen som i linje med vad som skett i Viktor Orbáns Ungern eller Recep Erdoğans Turkiet, men menar samtidigt att Serbien har gått under radarn och inte får samma internationella kritik.

Enligt institutet V-Dems senaste rapport har Serbien förflyttat sig snabbt i odemokratisk riktning och landet kan inte betecknas som en fungerande demokrati. Den demokratiska nivån i landet befinner sig i paritet med länder som Jordanien, Marocko och Honduras. [4]

[4] För källor och mer underlag om utvecklingen i Serbien se bland annat:

- Är det Orbán, är det Putin, är det Erdoğan? Nej det är Vučić, Serbiens president – valet i Serbien är en riggad affär, Svensk Yle, Gustaf Anell, 4/2, 2022. <https://svenska.yle.fi/a/7-10014934>.

- Serbien – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer, Regeringskansliet, 15/5, 2021, <https://www.regeringen.se/4af729/contentassets/c5586ae3184d46b7b55b18070456a31b/serbien---manskliga-rattigheter-demokrati-och-rattsstatens-principer-2021>.

Och i Sverige har vi SD...

Efter valet den 11 september 2022 kan Sverige för första gången få ett styre där ett högerradikalt parti får ett direkt inflytande över rikspolitiken. Det handlar om Sverigedemokraterna (SD) som skulle kunna bli stödparti åt en M-KD-regering. En sådan regering skulle förutsätta en uppgörelse mellan M-KD och SD om stora delar av politikens innehåll, det vill säga något liknande januariavtalet. Detta är ett oavvisligt krav från SD. Ett annat SD-krav är att partiet ska få ha tjänstemän i Regeringskansliet, det vill säga en form av inre kabinett. Det kravet har också Moderaternas ledare Ulf Kristersson hörsammat.

Detta scenario innebär att Sverige i likhet med Polen, Ungern och Serbien skulle ha ett högerradikalt parti som fick politisk makt. I konkreta frågor intar de högerradikala partierna i Europa ibland olika ståndpunkter. Men ett gemensamt mönster är den auktoritära politiken. På den punkten förenas Lag och Rättvisa i Polen, Fidesz i Ungern, Serbiens progressiva parti, Marine Le Pens Nationell Samling och Sverigedemokraterna.

Enligt SD:s världsbild har det ”vänster-liberala etablissemangen” tagit kontroll över public service, kulturen, folkbildningen, flera offentliga förvaltningar och många akademiska institutioner. SD ser som sin uppgift att stöpa om all denna verksamhet.

Företrädare för partiet vill kraftigt skära ner på public service och skapa ny

kontroll över innehållet, folkbildningen ska stramas åt och flera folkhögskolor ska få sitt offentliga stöd indraget, en rad myndigheter (Brå, Jämo, Sida) ska läggas ner och ett antal akademiska institutioner ska få sina resurser beskurna (särskild de som sysslar med genus och jämställdhet).

SD vill aktivt använda staten för att ”propagera” för en nationalistisk världsuppfattning. Andra uppfattningar och kulturella uttryck ska tryckas tillbaka.

Högerradikala tendenser på kommunal nivå

I flera kommuner där SD är med och styr har partiet agerat auktoritärt.

I Hörby har SD-politiker på detaljnivå lagt sig i hur de kommunala förvaltningarna arbetar. Det har lett till att hälften av de kommunala chefstjänstemännen lämnat kommunen. En av dem var den tidigare socialchefen Eva Klang Vänerklint. Hon konstaterar att styret ”vägrade acceptera professionellt framtagna underlag”, som att de flesta av dem som fått försörjningsstöd var födda i Sverige. Det gjorde att hon till sist ansåg det ”omöjligt” att jobba kvar. En annan effekt av SD:s politik i kommunen har varit inflammerade konflikter med de fackliga organisationerna som klagat på en nepotistisk personalpolitik och

struntat i medbestämmandeavtalet. SD i Hörby har också försökt att påverka kommunens kulturella uttryck, som att förhindra att Prideflaggan hissas på kommunens flaggstänger.[5]

I Sölvesborgs kommun har de styrande partierna – SD, M, KD och det lokala SOL-partiet – antagit ett gemensamt 220-punktsprogram. Att döma av innehållet har SD fått ett stort inflytande. I programmet står bland annat att kommunens konst ska vara ”tidlös och klassisk” och helst inte ”utmanande samtidskonst” (punkt 200), det nya ”flaggreglementet” ska ”återgå till ett mer traditionellt förhållningssätt” (punkt 83) och endast föreningar som är ”rotade i de normer som format det svenska samhället” ska få stöd av kommunen (punkt 208).[6]

Även i Sölvesborg har kommunala chefer lämnat sina uppdrag därför att de ansett det omöjligt att fortsätta arbeta i kommunen. Den tidigare kultur- och bibliotekschefen Sofia Lenninger blev utköpt nio månader efter att det nya styret tog över makten 2018. Kommunens ledande företrädare Louise Erixon (SD) vägrade att lägga fram den biblioteksplan som antagits av två nämndmöten till fullmäktige. Lenninger fick i uppdrag att stryka inköp av böcker på främmande språk. Det som till sist

ledde fram till att Lenninger försvann handlade om att hon hade godkänt arabiskspråkig barnteater på en förskola. Då fick hon beskedet att hon agerat på tvärs mot kommunens politik.[7]

Ett annat återkommande drag i de kommuner där SD sitter med i styret (Staffanstorp, Bjuv, Hörby, Svalöv, Sölvesborg och Surahammar) är sent utskickade kommunala underlag, att motioner från oppositionen blir liggande under lång tid, en bristande offentlig insyn i kommunen och en svågerpolitik vid tillsättning av kommunala tjänstemän.

Tydliga paralleller

Det finns tydliga paralleller mellan SD:s politik och det som hänt i Polen, Ungern och Serbien. Det går visserligen inte att sätta likhetstecken, men vad som exempelvis skett i Sölvesborg och Hörby är i mångt och mycket Polen, Ungern och Serbien i miniatyr. Det finns skillnader, men en gemensam egenskap hos högerradikala partier är strävan efter att använda politiken för att ta kontroll över kultur och förvaltning.

[5] Intervjun med Eva Klang Vänerklint och uppgifterna om Hörby kommun återfinns i Blåbrunt Sverige – Så påverkas du om högern vinner valet, Verbal förslag 2021, Mats Wingborg, <https://verbalforlag.se/bocker/blabrunt-sverige/>

[6] Se ovanstående fotnot.

[7] Omöjligt att vara chef när kultur blir politik, Tidningen Vision, Karin Lindgren, 2/3, 2020. <https://vision.se/tidningenvision/arkiv/2020/nr2/omojligt-vara-chef-nar-kultur-blir-politik/>

Flera SD-företrädare ser Ungern som en förebild

Det är ingen hemlighet att flera ledande personer inom SD anser att Polen, Ungern och Serbien utvecklats i rätt riktning. Särskilt vanligt är att SD-företrädare uppfattar Ungern som en förebild. I början av 2020 röstar EU-parlamentet igenom en resolution för att få Ungern att respektera mänskliga rättigheter och inte montera ner demokratin. Alla svenska EU-parlamentariker röstar för resolutionen – utom de tre SD-ledamöterna. I debatten menade SD:s företrädare Peter Lundgren att EU:s reaktion var ”överdriven och smått hysterisk” och att demokratin och de mänskliga rättigheterna inte var hotade i Ungern.[1] Vidare har SD:s partisekreterare Richard Jomshof lyft fram Ungern som ett gott exempel i flera riksdagsmotioner[2] och partiordföranden Jimmie Åkesson har hävdats att det pågår en smutskampanj mot Ungern. I en artikel i Aftonbladet från 2018 menar han att ”konkreta exempel på påstådd korruption och förtryck har lyst med sin frånvaro, och lejonparten av kritiken verkar i stället ha

grundat sig i ett slags kampanjande mot ett land som driver en annan politik än vad det politiska, vänsterliberala etablissemangen bekänner sig till.”[10] Efter talet i Almedalen 2018 får också Åkesson frågan om vem han föredrar av Viktor Orbán eller Angela Merkel? Åkesson väljer Viktor Orbán.[11] Därtill har SD:s tidning Samtiden publicerat en rad artiklar som försvarar utvecklingen i Ungern. Den 3 mars 2019 skriver exempelvis Dick Erixon att Ungern (och Polen) utsätts för ”orättvis kritik” och att ”vänsterliberaler” sprider ”myter och skrämselfpropaganda” om länderna.[12]

[8] EU-parlamentet kräver större press på Ungern och Polen, Nyhetssajten Europaportalen, Fredrik Haglund, 16/1, 2020, <https://www.europaportalen.se/2020/01/eu-parlamentet-kraver-storre-press-pa-ungern-och-polen>

[9] Se bland annat motion 2019/20:524, Richard Jomshof, Folkomröstning om invandringsspolitiken, https://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/folkomrostning-om-invandringsspolitiken_H702524

[10] Ungern vågar utmana dina värderingar, Lööf, Aftonbladet, Jimmie Åkesson, 23/4, 2018, <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/G1gAmV/ungern-vagar-utmana-dina-varderingar-loof>

[11] Naivt att inte se SD:s plan för Sverige, Svenska Dagbladet, Christer Nylander, 15/12, 2018, <https://www.svd.se/a/8wdJAA/naivt-att-inte-se-sds-plan-for-sverige>

[12] Orättvis kritik mot Polen och Ungern skadar Europas mångfald, Samtiden, Dick Erixon, 3/3, 2019, <https://samtiden.nu/2019/03/orattvis-kritik-mot-polen-och-ungern-skadar-europas-mangfald/>

Sammanfattande analys

- Flera stater i världen har fått ett mer auktoritärt styre, med det menas att det civila samhället, oberoende medier, politiskt oppositionella och kritiska akademiker fått allt mindre utrymme.
- Den auktoritära utvecklingen har inneburit att demokratin har underminerats. Det visar bland annat aktuella rapporter från det svenska institutet V-Dem som analyserar demokratins utveckling i världen.
- En orsak till att flera stater blivit mer auktoritära är att de styrs av högerradikala och nationalistiska partier. Den utvecklingen har varit påtaglig i flera stater i Europa, däribland Polen, Ungern och Serbien.
- De högerradikala och nationalistiska partierna är inte en helt enhetlig grupp, de kan ha olika ståndpunkter i flera sakfrågor. Men ett mönster som förenar partierna är att de menar att staten aktivt ska understödja en "nationalistisk" ideologi och motverka kulturella uttryck som kan undergräva nationen.
- Ett återkommande mönster bland högerradikala och nationalistiska partier är att försöka ta kontroll över eller styra det civila samhället, oberoende medier, akademisk forskning, offentliga förvaltningar etc. Dessa försök till att ta kontroll kan vara mer eller mindre långtgående. Tydligast är detta mönster i länder som Polen och Ungern, men även i kommuner i Sverige där SD är med och styr finns tendenser i samma riktning.
- Även om det finns skiljelinjer mellan olika högerradikala och nationalistiska partier i Europa tenderar de att försvara varandra. I Sverige har företrädare för SD i flera sammanhang försvarat den politiska utvecklingen i Viktor Orbáns Ungern.